

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра психології, педагогіки і туризму

Кваліфікаційна робота магістра з педагогіки на тему:
«ПІДГОТОВКА ФІЛОЛОГІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УНІВЕРСИТЕТАХ
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ»

Допущено до захисту
«_____» листопада 2020 року

студента групи СОа 55-19
факультету германської філології
освітньо-професійної програми
«Англійська мова і друга
західноєвропейська мова,
зарубіжна література, методика навчання
іноземних мов і культур
у вищих навчальних закладах»
за спеціальністю 014 Середня освіта
Ковальчук Олександрі Володимирівни

Завідувач кафедри психології, педагогіки
і туризму _____ Матвієнко О.В

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор Матвієнко О.В
Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ВСТУП.....	2-3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	
1.1. Філологічна університетська освіта як галузь педагогічного дослідження.....	4-11
1.2. Етапи становлення і розвитку університетів у Великобританії.....	11-19
1.3. Інтеграційні процеси і модернізація вищої освіти як основна характеристика розвитку університетської освіти у Великій Британії.....	19-28
Висновки до розділу 1.....	29-30
РОЗДІЛ 2. ІНОЗЕМНА ФІЛОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	
2.1. Історія становлення іноземної філології як освітньої галузі у Великобританії.....	31-40
2.2. Досвід університетів Великобританії щодо підготовки фахівців з іноземної філології в сучасних умовах.....	40-45
2.3. Підготовка філологів в Україні та Великій Британії.....	45-62
Висновки до розділу 2.....	63-64
ВИСНОВКИ.....	65-67
РЕЗЮМЕ.....	68
SUMMERY.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70-77
ДОДАТКИ.....	78-81

ВСТУП

Процеси євроінтеграції в Україні передбачають, у тому числі, й вільний освітній простір: налагоджену співпрацю між ЗВО щодо розвитку студентської і викладацької мобільності, в тому числі й у галузі філології. Відтак, вивчення особливостей впровадження філологічної освіти в країнах Західної Європи загалом, і Великобританії, зокрема, є актуальними і своєчасними.

Система освіти Великої Британії завжди викликала інтерес у представників різних культур, адже завдяки ефективній модернізації навчання, Велика Британія посідає одне із ключових та основних місць серед країн з високим рівнем якості освіти. Важливим є і те, що розвинена науково-методична база та оснащеність передовими технологіями роблять навчання в університетах Великої Британії якіснішим та успішнішим, на відміну від технологій та засобів навчання інших країн-лідерів.

В сучасних реаліях українська вища школа потребує висококваліфікованих фахівців у сфері освіти, тому інноваційні підходи до навчання та підготовки педагогічних кадрів, які використовує Велика Британія стануть для України новим етапом у підготовці філологів іноземних мов.

Огляд досліджень із теми засвідчує, що проблема підготовки іноземних філологів у Великобританії є предметом зацікавлення таких дослідників, як О. Леонтєва, А. Парінов, А. Сбруєва, Н. Яцишин, В. Базуріна, Ю. Кіщенко та інші. Усі вони торкаються різних аспектів проблеми, що, не зважаючи на таке широке зацікавлення, залишається не дослідженою комплексно.

Мета дослідження – на основі цілісного аналізу соціально-політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх процесів виявити сутність підготовки філологів іноземних мов в університетах Великої Британії, окреслити можливості застосування їхнього досвіду в Україні.

Об'єктом роботи є підготовка філологів іноземних мов у Великій Британії.

Предметом дослідження є становлення і розвиток системи підготовки філологів іноземних мов у Великій Британії.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Проаналізувати особливості університетської освіти у Великобританії;
2. Вивчити етапи становлення і розвитку університетів Великобританії;
3. З'ясувати особливості інтеграційних процесів й модернізації вищої освіти як основних характеристик розвитку університетської освіти Великобританії;
4. Схарактеризувати систему підготовки філологів іноземних мов у Великій Британії;
5. Окреслити шляхи використання позитивного досвіду Великобританії у системі підготовки філологів іноземних мов в Україні.

Методи дослідження. Крім загальнонаукових аналізу й синтезу, в роботі були використані такі методи, як робота із нормативними документами, аналіз освітніх програм, моніторинг сайтів університетів.

Елементи наукової новизни дослідження. У роботі проаналізовано особливості впровадження освітніх програм з іноземної філології в університетах Великобританії. Здійснено спробу комплексного аналізу освітніх програм усіх університетів, які пропонують підготовку за напрямом іноземної філології.

Практична значимість дослідження. Результати наукової роботи можуть стати в нагоді гарантам освітніх програм підготовки філологів, а також студентам, котрі навчаються за вказаним освітнім напрямком, оскільки це дасть можливість аналітично підходити до вибору ЗВО для проходження стажування чи грантового навчання.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

1.1. Філологічна університетська освіта як галузь педагогічного дослідження

З розвитком прикладних галузей гуманітарного знання, безпосередньо пов'язаних з формуванням духовного і культурного світу сучасної людини, її індивідуальності і творчого потенціалу, об'єктивно зростає роль філологічної освіти, що забезпечує успішну комунікацію представників усіх культур, котрі створюють фундамент сучасного цивілізованого суспільства.

Оскільки традиційно розвиток філологічної науки як складової гуманітарного знання здійснюється на базі університетської освіти, в умовах реформ сучасного освітнього простору підготовка вітчизняних і зарубіжних філологів вимагає, перш за все, відповідності запитам ринку праці, а, отже, – поновлення освітніх схем і стандартів, орієнтованих на якісну підготовку сучасних філологів. Саме цими обставинами зумовлені зміни в документах, що регулюють шляхи і способи організації філологічної освіти в українських та зарубіжних університетах в період переходу на різнорівневу систему підготовки фахівців в галузі філології.

В Одинадцятитомному словнику української мови можна знайти таке визначення філології: «Сукупність наук, що вивчають мову й літературу якогось народу; мова та література» [24,с.594]

Термін лінгвістика визначається як наука про мову та прирівняний в словнику до мовознавства [23,с.516]. Обидва визначення зовсім не суперечать одне одному і філологія, як більш загальна назва науки про мову, включає в себе лінгвістику.

Можна погодитися з тим, що зараз філологія знаходиться у досить складному становищі, і це пояснюється цілою низкою причин. Перш за все, на початку 90-х років ХХ століття відбулося відмежування від філології

лінгвістики як розділу міжкультурної комунікації. Верещагін Є. М визначає міжкультурну комунікацію як адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних культур [9, с. 26].

Мова як засіб категоризації навколишнього світу стала предметом вивчення різних наук – психології, соціології, культурології, фізики. Намітився поворот до антропоцентризму і вивчення мови як найважливішої складової людської діяльності. Саме на цій хвилі і відбулося розмежування лінгвістики як розділу міжкультурної комунікації, що прагне увібрати в себе прикладні аспекти мови, і філології, де лінгвістика завжди відігравала важливу роль.

Нерідко зараз можна чути, що філологія втрачає свою актуальність. Багато в чому це пояснюється спробами представити філологію виключно наукою, що займається текстологією, історичними аспектами мови, літературознавством, нас намагаються переконати, що, наприклад, такі прикладні аспекти як перекладознавство, знаходяться за межами філології. Однак будь-яка наука об'єднує як теоретичні аспекти, так і можливості їх застосування. Філологія не є винятком у цьому контексті, оскільки у ній поєднуються теоретичні і практичні аспекти вивчення мови в усіх її проявах. Значущим є введення в Національний державний освітній стандарт у напрямку «Філологія» розділу, пов'язаного з зарубіжною філологією.

Тут велике значення має майбутня професійна діяльність університетських випускників – філологів: викладацька, перекладацька, організаційна, книговидавнича, музейна.

На другому рівні вищої професійної освіти – на рівні магістратури – випускники повинні займатися:

- самостійним поповненням, критичним аналізом і застосуванням теоретичних і практичних знань у галузі філології та інших гуманітарних наук для власних наукових досліджень;
- самостійним дослідженням системи мови і літератури в синхронічному та діахронічному аспектах;

- вивченням усної і письмової комунікації з викладом аргументованих висновків;
- кваліфікованим аналізом, коментуванням, реферування і узагальненням результатів наукових досліджень, проведених іншими фахівцями, з використанням сучасних методик, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду і відповідати високим вимогам іншими якостями, відмінними від тих, що вимагаються від бакалавра філології.

Оскільки початковий етап вищої філологічної освіти сьогодні планується в межах бакалаврату, є необхідним більш докладно зупинитися на особливостях реалізації компетентнісного підходу, узагальнюючого всі основні уявлення про знання, уміння і навички майбутнього філолога з урахуванням вимог сучасного суспільства і потенційних роботодавців.

В межах вищезгаданих освітніх програм виділяються два основних профілі підготовки:

- вітчизняна філологія (українська мова і література);
- зарубіжна філологія (із зазначенням основної мови і літератури, наприклад: англійська мова та література, угорська мова і література, польська мова і література).

При цьому підготовка із зарубіжної філології передбачає поглиблене вивчення основної іноземної мови і літератури, розвиток навичок створення, перекладу та інтерпретації тексту, вдосконалення знань теорії основної іноземної мови і літератури, освоєння методології і методики професійної діяльності (педагогічної / дослідницької / перекладацької), набуття відомостей з історії професійної діяльності в галузі зарубіжної філології.

Відповідно до видів професійної діяльності бакалавра філології (науково-дослідницька – в наукових, науково-педагогічних та інших установах; виробничо-прикладна – в освітніх установах, в перекладацьких бюро, в засобах масової інформації і видавництвах, в установах освіти, культури, управління,

юридичної експертизи, в галузі мовної та соціокультурної комунікації та інших галузях соціально-гуманітарної діяльності; проектна діяльність – в освітніх і культурно-просвітницьких установах, літературних і літературно-художніх музеях).

Великобританію називають батьківщиною класичної освіти. Перші британські університети – знамениті Оксфорд і Кембридж - були засновані ще в XII і XIII столітті. У сучасній Великобританії діє близько 170 вузів, які поділяються на університети, коледжі вищої освіти і частково коледжі післяшкільної освіти, також надають послуги вищої освіти. Причому незалежно від форми власності навчального закладу всі вони контролюються на державному рівні спеціальними комісіями і радами. Таким чином реалізується головний принцип британської освіти: постійна підтримка високих стандартів навчання.

Як зазначає Віннікова Л.Ф існують дві протилежні оцінки системи вищої освіти Великобританії. Згідно з однією з них, британська модель є типовим прикладом Болонської освітньої системи, своєрідного авангарду європейської інтеграції в галузі вищої освіти. Її відмінні риси: орієнтація вузів на потреби ринку праці, їх тісний зв'язок з бізнес спільнотою, активна дослідницька діяльність, жорсткий державний контроль, здійснюваний через мережу спеціалізованих агентств [10, с. 227].

Варто відзначити і принципово іншу точку зору на британську модель вищої освіти, яка була представлена в доповідях дослідницьких комісій кабінету міністрів Великої Британії. Наприклад, в доповіді Дірінга (1997) і доповіді Робінса (1963) британська освітня система розглядається як надзвичайно складна, неоднорідна та диверсифікована, і яка володіє величезною кількістю специфічних рис.

Незважаючи на очевидне протиріччя двох даних оцінок, вони відображають характерні особливості британської системи вищої освіти. Британська модель цікава з кількох причин:

- британська система вищої освіти – це одна з найбільш стійких європейських моделей;

- Великобританія раніше інших європейських країн усвідомила необхідність модернізації освіти і включилася в розробку стратегій;

- у Великій Британії активно впроваджуються нові практики управління університетами, що змінюють вигляд системи освіти;

- в країні вироблені механізми ефективного стимулювання дослідницької діяльності;

Система освіти Великої Британії протягом багатьох століть підпорядкована суворим стандартам якості. Навіть саме поняття «британська освіта» для багатьох є втіленням якості. Великобританія є однією з найбільш розвинених країн світу, випереджаючи зростання ВВП на душу населення своїх основних європейських конкурентів – Німеччини і Франції. Індекси розвитку людського потенціалу, інноваційної активності та зайнятості також перевершують середні показники по країнах Європейського союзу. Значні зміни відбулися в структурі робочої сили: домінуюче становище в ній займають висококваліфіковані фахівці, що мають рівень освіти не нижче вищого. Це не може не впливати на концентрацію зусиль керівництва країни на модернізацію системи освіти і підвищення ефективності процесу навчання.

Варто відзначити, що освіті в Британії традиційно відводиться важлива роль. Про це свідчать питома вага витрат на освіту у загальній структурі ВВП (5-6%) і темпи зростання витрат на освіту, до недавніх пір перевищували 3% в рік. «Точкою відліку» в реформуванні системи освіти у Великій Британії прийнято вважати Закон про освіту 1944 року і Доповідь «комісії Барлоу» (1946), де були виявлені серйозні протиріччя між можливостями системи освіти і соціально-економічними потребами суспільства.

Потім у 1963 році «комісія Робінса» визначила чотири пріоритети британської вищої освіти:

- спеціалізація навчання;

- введення загальнотеоретичної, «неутилітарної складової» в програмах вузів, орієнтованих на спеціальне навчання;
- забезпечення балансу між навчанням і науково-дослідницькою діяльністю;
- збереження «культурної», світоглядної функції університетів як важливого інституту соціалізації.

Прямим наслідком рекомендацій «комісії Робінса» стало, по-перше, розширення сегмента університетської освіти і, по-друге, створення в якості альтернативи університетського державного сектора вищої освіти. Ця система, яка поширюється лише на державні вузи, зберігала традиційну автономію університетів і дозволяла адаптувати вищу школу до потреб сучасного суспільства.

У 1960-1970-ті роки чисельність студентів вузів більш ніж подвоїлася (до 260 тисяч студентів), а загальне число університетів зросло до 45.

Прийнятий у 1992 році Закон про післяшкільну і вищу освіту (The further and higher education act 1992) заснував єдину модель вищої освіти.

Цьому закону передувала реформа шкільної освіти (Education reform act 1988), мета якої полягала в тому, аби зробити максимально ефективними існуючі ресурси, оптимізувати навчальний курс предметів, що вивчаються, ліквідувати невідповідність між різними рівнями освіти, а також між запитами майбутніх роботодавців та рівнем підготовки молодих фахівців. Основною ідеєю реформи стало самоврядування – надання самостійності навчальним закладам, в тому числі права розпоряджатися фінансовими коштами з державного бюджету. Розробники реформи прагнули надати молоді якомога більше можливостей при виборі виду освіти і в кінцевому підсумку – професійної кар'єри.

У квітні 1993 року навчальні заклади післяшкільної освіти і школи шостого класу (для 16-18-річних) в Англії, Уельсі і Шотландії стали самостійними організаціями, незалежними від місцевої влади, яка керує

освітою. Всіма питаннями фінансування відтепер займалися два новостворених органи в Англії і Уельсі – Рада з фінансування післяшкільної освіти Англії (Further education funding council for England – FEFCE) і Рада з фінансування післяшкільної освіти Уельсу (Further education funding council for Wales – FEFCW), а також спеціальний орган в Шотландії – Шотландський офіс департаменту освіти (Scottish office education department – SOED).

Присвоєння статусу університетів політехнічним інститутам і окремим коледжам післяшкільної освіти підняло їх статус і дозволило привласнювати свої ступені і самостійно формувати освітній процес відповідно до загальнодержавних стандартів. Одночасно в 1991-1992 році вводилася диференційована плата за навчальний рік. Відтепер студенти повинні були по-різному оплачувати навчання залежно від обраної програми. Якщо всі навчальні дисципліни вивчалися тільки в аудиторіях (classroom-based) – оплата була невисокою. Більше платити доводилося за програми, пов'язані з використанням лабораторій (laboratory-based). Найдорожче навчання було на медичних факультетах, що припускає обов'язкове проходження практики студентами у клініках.

На першому етапі реформи більше половини навчальних закладів вирішили стати самоврядними, крім того, з'явилося багато нових вузів. В результаті виникла необхідність краще пропрацювати питання управління і фінансування навчальних закладів, а також переглянути роль місцевих державних органів освіти, що й було зроблено Законом 1994 року (The Education act 1994). Закон передбачав, що діяльність університетів і коледжів, котрі мають державне фінансування, повинна відповідати певним нормам, і керівництво вузу покликане спостерігати за тим, як ці норми здійснюються на практиці. Крім того, адміністрація ВНЗ була зобов'язана публікувати щорічний фінансовий звіт, навчальний розклад і результати екзаменаційних тестів.

Отже, британська модель вищої освіти не дарма вважається зразковою, адже завдяки коректним реформам, які проводилися і запроваджувалися

протягом тривалого часу, і які приблизили освітню систему Великої Британії до того високого рівня на якому вона знаходиться зараз. Правильне керування та організація освітнього процесу дали свої позитивні результати.

1.2. Етапи становлення і розвитку університетів у Великобританії

Однією з найпрестижніших країн з точки зору вищої освіти традиційно вважається Великобританія, чий університети традиційно беруть на навчання, стажування та підвищення кваліфікації студентів, магістрантів і викладачів з України. В умовах глобалізації та розширення міжкультурної комунікації, при триваючому процесі зближення і взаємодії різних країн і культур на різних рівнях для вступу у відкрите інформаційне суспільство сучасний фахівець, особливо філолог іноземних мов, повинен добре володіти іноземними мовами, і передусім англійською. Для цього необхідно не тільки вивчити граматику, фонетику і певний набір лексики, а й розбиратися в національно-культурних особливостях країни, мова якої вивчається. Спілкування іноземною мовою, особливо з носіями мови, неминуче занурює людину в мовну картину світу [11, с.172-173].

Вважається, що організація вищої освіти безпосередньо залежить від сучасного ступеню розвитку суспільства, а воно є результатом світового історичного розвитку [19, с.32].

Сучасні університети формують своєрідне «космополітичне» полікультурне покоління, яке відіграє вирішальну роль в майбутньому розвитку Європи. Для розуміння специфіки вищої освіти Великобританії важливо досліджувати і аналізувати процес становлення осередків освіти і науки – британських університетів. Це пов'язано з тим, що університет як в Великобританії, так і в усьому світі є місцем зародження і поширення культури і духовних цінностей нації.

Університетська освіта в Великій Британії з часів виникнення перших університетів завжди знаходилася на вершині освітньої піраміди. На університет покладаються великі надії в плані проведення соціальних, економічних і національних програм розвитку. У зв'язку з цим університет і процес навчання в ньому знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників.

З самого свого виникнення основне призначення університетів складалося в розповсюдженні високого рівня знань, у вихованні еліти суспільства, в розвитку культури мислення і діяльності, поширенні культурних цінностей. Оскільки в людині при народженні не закладена система цінностей, заснована на культурних особливостях і традиціях як рідної країни, так і зарубіжних країн, то необхідно її формувати в процесі розвитку. Це одна з освітніх проблем, з якими університети стикалися і стикаються в різні періоди свого розвитку. Університетська проблематика, як правило, включає історичні дослідження свого становлення, а також порівняльні дослідження університетської освіти в різні періоди часу.

Для обґрунтування теоретичного і історичного аспекту культурологічних позицій університетів Великобританії необхідно досліджувати проблему їх еволюції з урахуванням національних особливостей.

Перші університети навчали ремеслу лікарів, юристів і теологів, виконуючи функції міських гільдій, і в цьому вони були подібні до інших гільдій, які також навчали якому-небудь ремеслу, наприклад, гільдії каменярів. Відмінність же університетів полягала у тому, що навчання ремеслу зводилося не лише до передачі вузькоспеціальних, професійних знань, які можна було отримати і при життєвих обставинах. Тут давали масу додаткових знань на так званому факультеті вільних мистецтв. Студенти, які закінчили цей факультет, вчилися далі на медичному, правовому або теологічному факультеті.

Розвиток інтелекту і навчання ремеслу постало в університеті як навчання інтелектуальної професії, тобто мистецтву-ремеслу. Можна припустити, що суть університетської освіти саме в цьому – в навчанні інтелектуальної

професії. Таким чином, до остаточного з'ясування причин становлення університету, наявна історична інформація вже дозволяє зрозуміти сенс університетської освіти: університет як цінність культури гарантує збереження інтелектуальної професії в житті громади. В нашому ж розумінні поняття «університет» розглядається не тільки як вищий навчально-науковий заклад, що проводить підготовку фахівців за сукупністю дисциплін, складових основи наукового знання, а й як сполучна ланка між різними культурами для встановлення тісного міжкультурного контакту. На думку вчених, що займаються дослідженням проблеми виникнення університетів, університет у Великобританії, так само як і у всій Європі, виник як інститут європейської культури в XII столітті.

Щоб визначити характер змін і простежити освітні особливості університетів Великобританії, розглянемо історію їх виникнення і їх подальший розвиток.

Вчені констатують той факт, що освіта на Британських островах, як і всюди в Європі, почалася з бажання пізнати біблійну істину, тому читання і тлумачення Біблії, розуміння чину богослужіння були єдиними стимулами до відкриття перших середньовічних навчальних закладів. Таким чином, знання і освіта прийшли на землю бриттів разом з християнством.

Як зазначає Струнка Ю.В, ще за часів раннього Середньовіччя, Британія була відома як «острів святих старців і школярів». Цією давньою славою Британія зобов'язана монахам, котрі засновували монастирі, а при них – школи [22, с. 160].

З кінця VI століття священнослужителі почали подорожувати і за межі островів, щоб нести знання і божественні істини по всьому західному світу.

Школи для підготовки священнослужителів були відкриті у Великобританії вже в VI столітті.

Пізніше з'явилися світські, так звані «граматичні» школи, де хлопчики вивчали латинську граматику. Навчали в церковних школах за програмою семи

вільних мистецтв. Перші положення цієї програми для середньовічної Європи виробили філософи-педагоги Марціан Капела (410-427), Боецій (480-524), Кассіодор (487-578), Ісидор Севільський (570-636), Алкуїн (735-804). Написані ними підручники користувалися популярністю аж до XIV століття.

Канон семи вільних мистецтв включав такі дисципліни:

- граматику (з елементами літератури);
- діалектику (філософію);
- риторику (включаючи історію);
- географію (з елементами геометрії);
- астрономію (з елементами фізики);
- музику;
- арифметику.

Науки трівіуму (граматика, риторика, діалектика) вважалися нижчими, вищими ж були науки квадрівіуму (арифметика, географія, астрономія, музика). Особливо ґрунтовно вивчалися дисципліни, які були базовими для майбутніх священнослужителів, а саме граматику і музику. Відомості про англійські університети до XIII століття надзвичайно мізерні, тому неможливо скласти чіткого уявлення про найважливіші моменти зародження і розвитку вищих навчальних закладів. Необхідно шукати пояснення в інших достовірних аналогічних джерелах, які мали тісні зв'язки з англійськими університетами.

Таким був Паризький університет, за зразком якого будувався найстаріший з англійських університетів – Оксфордський.

Упродовж XI-XII століть на заході християнської Європи – в Болоньї, Парижі, Салерно – виникли перші середньовічні університети. Вони присуджували вчені ступені, факт надання якого оцінювався в дусі учнівства і лицарського виховання. Часом випускників, як лицарів, вінчали гучними титулами, наприклад «граф права». В науковому ступені «магістр» (англ. Master) неважко вгадати звання, яке отримував учень ремісника. Професори та студенти перебували у взаєминах майстрів і підмайстрів. Коли юнак 13-14

років вступав до університету, йому належало записатися до професора, який надалі був за нього відповідальним.

Так поступово складалася система тьюторства, що існує і сьогодні, і є продуктивною формою проведення занять.

Студент займався у професора від трьох до семи років і, якщо навчався успішно, отримував ступінь бакалавра. Спочатку ступінь бакалавра розглядався лише як щабель до наукового ступеня. Бакалавр відвідував лекції інших професорів, допомагав навчати студентів-новачків, тобто ставав своєрідним підмайстром. У підсумку, подібно реміснику, він публічно викладав наукову роботу, захищаючи її перед вже членами факультету, що вже мали ступінь. Після успішного захисту бакалавр отримував вчений ступінь ліценціата, магістра або доктора. Варто зазначити, що перші середньовічні університети довгий час становили абсолютно незалежні спільноти в державі, за типом *status in statu*. Університети самі засновували закони, правила і всю університетську організацію, без участі не тільки міської, але і державної, і церковної влади.

Аналіз джерел з проблеми університетської освіти в Європі свідчить про те, що в Паризькому університеті спочатку було чотири факультети: теології, медицини, канонічного права та вільних мистецтв. Тривалість навчання варіювалася, але в будь-якому випадку потрібно спочатку пройти трирічний курс навчання на факультеті вільних мистецтв, де викладалися дисципліни, необхідні для загальної освіти: граматики, і філософія Аристотеля.

Далі студент (або, як тоді його називали, школяр), який отримав ступінь ліценціата, міг закінчити навчання або вступити на один з трьох вищих факультетів, де давалися спеціальні знання. Найтривалішим було навчання на факультеті теології – чотирнадцять років, але його випускник міг зробити блискучу кар'єру і претендувати на найвищий церковний сан.

Паризький університет став надихаючим прикладом для створення університетів в Англії, з тими лише змінами, які були обумовлені духом часу, місцевими потребами і національними особливостями.

На думку Чертовських О.О, історія англійських університетів XII-XIX століть може бути розділена на кілька періодів [28, с.183-187]:

I період (V-XII століття) – зародження шкіл, з яких пізніше (в XII-XIII столітті) утворилися Оксфордський і Кембриджський університети. В Оксфорді навчання проводилося з 1096 року.

Створенню в країні власних університетів сприяла сварка Генріха II (1154-1189) з паризьким архієпископом (1167). У гніві король заборонив своїм підданам вчитися в Паризькому університеті. Англійцям довелося покладатися на власні вчені сили. В результаті їх зусиль близько 1189 року в Оксфорді стали виникати структури майбутнього університету. Серед вчених того часу, які викладали в Оксфордській школі, можна відзначити паризького богослова (англійського походження) Роберта Пуллаха, Симеона Даремського, Іоанна Солсберійського.

II період (XIII - перша половина XIV століття). В цей період зафіксовано розквіт наукової думки. Характерними для нього є такі риси:

- автономність університету, тобто його незалежність як від держави, так і від церкви;

- доступність навчання для всіх верств населення.

В Оксфордському університеті відкриваються перші коледжі (Balliol College - 1249, Merton College - 1264), в яких працюють вчені Роберт Гроссетест, Роджер Бекон, Майкл Скотт, Вільям Оккам і інші.

III період (друга половина XIV - XVI століття) характеризувався застарілістю колишніх форм навчання, викликаних низкою соціально-економічних і політичних причин. Університети частково втратили свою незалежність від держави і церкви. Навчання в університетах поступово стає все більш елітарним.

У XV столітті виникли перші шотландські університети: Університет Сент-Ендрюса, Університет Глазго і Абердинський університет, в яких вивчалися гуманітарні науки (вільні мистецтва), теологія і канонічне право. На

відміну від англійських університетів, які були аристократичними навчальними закладами, тісно пов'язаними з англіканською церквою, шотландські університети були більш демократичними.

IV період (XVI-XVII століття). Університетська освіта поступово виходить із заціпеніння, на зміну «мертвим» предметам і наукам приходять нові, живі форми, поширюються гуманітарні науки. Підйом освіти характеризується появою в університетах цілої плеяди мислителів-гуманістів, найбільш видатні з яких – Томас Линакр, Вільям Гросин, Джон Колет, Томас Мор, Френсіс Бекон і інші.

У країні з'являється безліч граматичних гімназій (Grammar schools) і шкіл для початкового навчання. В середині XVI століття в Оксфорді та Кембриджі остаточно оформилася система тьюторства.

У XVII столітті англійський університет був аристократичною республікою, яка брала активну участь у політичному житті країни. Після вступу на англійський престол Якова I (Якова VI, короля Шотландії) англійські університети, слідом за шотландськими, отримали представництво в парламенті. У XVII-XVIII столітті це ж право отримали університети Ірландії.

Крім того, Оксфордський і Кембриджський університети вважали своїм обов'язком виховання гідної зміни для державної і церковної служби. Королівська влада постійно використовувала допомогу університетських фахівців в таких справах, як підготовка документів, захист королівських інтересів в папській курії, взаємодія з парламентом.

V період (XVIII - XIX століття) характеризувався посиленням прагненням до радикальних реформ всієї системи британської вищої освіти. Воно було обумовлено потребами суспільства. Плодом цього прагнення стала поява нових університетів та гімназійних шкіл.

В Оксфорді та Кембриджі, поряд з традиційним навчанням, розвився новий напрямок - дослідницька робота студентів в лабораторіях і семінарах. З іншого боку, бурхливий розвиток промисловості в епоху промислового

перевороту зажадало створення нових, більш практично орієнтованих університетів, в яких менше уваги приділялося б класичним дисциплінам, за рахунок чого була посилена підготовка з природничих наук. Університети, що виникли в Бірмінгемі, Брістолі, Ліверпулі, Манчестері, Лідсі, Шеффілді на базі коледжів, інститутів та інших освітніх центрів (наприклад, медичної школи Лідса) увійшли в історію як індустріальні інститути (civic universities) або «університети з червоної цегли» (red brick universities).

На відміну від «старовинних університетів», побудованих з каменю, в яких переважала класична богословська освіта, метою нових освітніх установ була підготовка студентів до практичної професійної діяльності. «Червоні університети» отримали університетські хартії тільки на початку ХІХ століття, а в кінці століття вони вже набули статусу вельми респектабельних навчальних закладів.

VI період (XX-XXI століття) може бути охарактеризований як період триваючих реформ системи вищої освіти країни. До кінця 1980-х років в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії налічувалося 45 університетів, з них 34 – в Англії, 1 – в Уельсі, 8 – в Шотландії та 2 – в Північній Ірландії. Існують певні відмінності між:

- старими університетами (ancient universities) і новими (new universities), що виникли в ХХ столітті;

- університетами, що виникли в 1960-х роках (University of East Anglia, University of Warwick, University of Kent, Lancaster University, University of York);

- технологічними університетами, що з'явилися після реформи 1992 року (Birmingham City University, University of Brighton, London Metropolitan University, Middlesex University).

Технологічні університети, що сформувалися на базі політехнічних інститутів і технологічних коледжів, займають в Великобританії менш престижне місце. Створені з ініціативи підприємців, вони пропонують

програми і курси навчання відповідно до інтересів промисловості і бізнесу. Фактично їх появу можна порівняти з появою «червоних університетів», але тільки на іншому витку історичного розвитку. Старі університети прагнуть зміцнити свої зв'язки з місцевими та національними комерційними колами, проте в навчальних програмах приділяється багато уваги таким класичним університетським дисциплінам, як філософія, література і природничі науки.

З всього вище зазначеного можна зробити висновок, що розвиток та становлення університетів у Великій Британії відігравали велику роль не тільки у освітній галузі, але й в суспільно-політичному житті. Етапи розвитку університетів Великобританії займають значне місце в історії становлення освіти.

1.3. Інтеграційні процеси і модернізація вищої освіти як основна характеристика розвитку університетської освіти у Великій Британії

За словами Чертовських О.О, університетська освіта Великобританії завжди була престижною і знаходилася на вершині освітньої піраміди. Університети з часу свого виникнення були організаторами і активними учасниками соціальних, економічних і національних програм розвитку. Впродовж довгого часу основним призначенням університетів було поширення високого рівня знань, виховання еліти суспільства, розвиток культури мислення і діяльності, поширенні культурних цінностей [28, с. 184].

Традиційна місія університету – пошук, примноження, поширення знань. З часів Середньовіччя університет намагається зберегти свою аполітичність або, як мінімум, бути політично нейтральним. Його вища місія – служіння знанням, а не досягнення якихось конкретних моральних, соціальних, політичних цілей.

Афанасьєв Ю.Н доводить, що за всю історію свого існування університети сформували досить струнку концепцію раціонального знання, яка складає основу західної університетської традиції [3, с. 30].

З моменту виникнення головним завданням університету як центру культури і освіти є формування культури суспільства, орієнтованої на всебічний розвиток інтелекту, на пізнання, встановлення істини, що визначає одну з головних функцій університету – дослідницьку [3, с. 31].

До кінця ХХ століття в системі вищої освіти Великої Британії були виділені 8 типів університетів [6, с. 20-25].

Перший тип представлений вузами зі світовою популярністю – Оксфордським (University of Oxford, 1249) і Кембриджським (University of Cambridge, 1284) університетами. Ці старі університети Європи були засновані в середні століття і протягом багатьох століть займають лідируючі позиції в системі вищої освіти в Великобританії і характеризуються високими академічними стандартами.

Освіта в Оксфорді та Кембриджі заснована на поділі функцій університетів і коледжів. Коледж – навчальний центр університетів, який забезпечує студентам і викладачам не тільки навчання, а й проживання.

Інша особливість, характерна для освіти в Оксфорді та Кембриджі, полягає у використанні унікального, типово англійського методу виховання і навчання – тьюторської системи. Під цією системою мається на увазі регулярні заняття одного або двох студентів з викладачем – тьютором протягом усього курсу навчання.

Тьюторські заняття надають можливість постійного персонального контакту між студентом і викладачем.

Тьюторська система навчання виникла ще в середньовічному англійському університеті. Потім розвивалася як метод виховання і навчання дітей англійського правлячого класу. У ХVІ столітті функції тьютора значно розширюються. Провідною стає освітня функція. У ХVІІ столітті тьюторська

система офіційно затверджена як навчальна університетська система. У найстаріших університетах країни аж до кінця XIX століття ця система займала центральне місце в навчанні, а лекційна система служила доповненням.

Тьютор є, перш за все, наставником студента. Він стежить за успішністю студента і його ставленням до навчання, оцінює формування навичок самостійної роботи. Крім того, тьютор спостерігає за процесом формування особистості студента в процесі навчання і планує його роботу під час канікул.

Слід зазначити, що тьюторська система зміцнила своє становище в системі вищої освіти Великої Британії та використовується в багатьох університетах країни, але в класичному варіанті представлена тільки в Оксфорді та Кембриджі.

На початку XXI століття Оксфорд і Кембридж, як і раніше, є всесвітньо відомими центрами навчання та наукових досліджень. У них навчається велика кількість студентів з різних країн світу – США, Франції, Німеччини, Японії, Кореї, України.

Як підкреслює Шестаков В.П, у цих вузах проводяться найбільші міжнародні наукові симпозиуми та видаються найбільш авторитетні наукові книги [29, с. 33].

Високий рівень організації навчального процесу сприяє тому, що кількість бажаючих навчатися в Оксфорді та Кембриджі постійно збільшується, оскільки дипломи вузів забезпечують успішну кар'єру в багатьох галузях науки і бізнесу. Серед випускників вузів – провідні вчені та письменники, політики, адвокати, священнослужителі.

Другий тип вузів представлений шотландськими університетами, які виникли в XV-XVI століттях, до 1600 року. Цей тип університетів був створений для менш привілейованих соціальних верств населення з невисокою платою за навчання.

Один із знаменитих шотландських університетів – Сент-Ендрюський університет (University of St.Andrews) став третім за часом виникнення в

Великобританії слідом за Оксфордом і Кембриджем. Найстаріший університет Шотландії розташовується на східному узбережжі країни, в місті Сент-Ендрюс. Вуз був заснований між 1410 і 1413 роками. Він займає гідне місце в рейтингу університетів Великобританії і вважається навчальним закладом світового класу. Університет є науково-дослідним центром і серед університетів Шотландії займає лідируючі позиції. Посилаючись на інтернет портал Аделанта, на початку XXI століття, згідно з рейтинговим зведенням, представлених газетою «The Guardian», Сент-Ендрюському університету належить четверте місце в списку кращих університетів Великобританії [12].

Серед провідних науково-дослідницьких вищих навчальних закладів Великобританії особливе місце займає університет Глазго (University of Glasgow), заснований у 1451 році в одному з найбільших міст Шотландії.

В університеті Глазго навчаються близько 23000 студентів, і серед них – студенти-іноземці з більш ніж 120 країн світу. Відповідно до результатів програми оцінки якості дослідницької роботи в навчальних закладах (Research Assessment Exercise (RAE)), програма з історії мистецтва в університеті визнана кращою в Великобританії. Програма по ветеринарії оцінюється як одна з кращих, а програми з бухгалтерського обліку та фінансів входять в п'ять кращих програм навчання в Великобританії.

Інші 14 програм знаходяться в першій десятці. Університет відомий інженерним факультетом, який є найстарішим в Великобританії.

Крім того, ім'я університету Глазго пов'язано з сімома лауреатами Нобелівської премії, такими як: британський вчений-фізіолог, професор Роберт Едвардс, засновник сучасної теорії економіки Адам Сміт, засновник абсолютної шкали температур Кельвін і перша жінка-випускник медичної школи в Шотландії Маріон Гілкріст.

Розмірковуючи про шотландські університети, слід відзначити ще один старий університет Великобританії – Абердинський (University of Aberdeen), академічної репутації якого вже більше 500 років. На початку XXI століття в

університеті навчалось близько 17000 студентів, що представляють велику кількість європейських країн. Якість академічної освіти і організації наукових досліджень у ВНЗ цінуються високо в Європі. За роботи, проведені або розпочаті в Абердинському університеті, було присуджено п'ять Нобелівських премій. Інтернет журнал «Новые знания» наголошує на тому, що багато програм факультету мистецтв і соціальних наук, факультету природничих наук та факультету медико-біологічних наук і медицини, за численними рейтингами, є або кращими в Шотландії, або входять в першу десятку в Великобританії [30].

Третій тип університетів Великобританії представлений Лондонським університетом (University of London). Він знаходиться в самому центрі Лондона, недалеко від Британської бібліотеки і Британського музею.

Довгий час цей університет вважався лише установою для іспитів. І тільки з 1898 року став навчати студентів. Пов'язано це було, перш за все, зі зростанням інтересу природничих наук. З самого початку існування в цьому вузі була добре розвинена система медичної освіти. Лондонський університет пропонує різноманітні програми для навчання і являє собою федерацію численних коледжів, що характеризуються різними спеціальностями. Навчальний заклад включає в себе, з одного боку, інститут Курто (Courtauld Institute of Art), який володіє власним художніми зборами і Варбургський інститут (Warburg Institute), які спеціалізуються в галузі історії мистецтва. З іншого боку, до складу вузу входить Імперський коледж науки і технології (Imperial College of London).

Слід зазначити, що інститут Варбурга спеціалізується на дослідженнях класичних традицій, елементів європейської думки, літератури, мистецтва античного світу. Інститут почав свою історію як особиста бібліотека гамбурзького вченого Іллі Варбурга, чії дослідження фокусувалися на інтелектуальному і соціальному контексті мистецтва епохи Відродження. У 1921 році ця бібліотека стала науково-дослідним інститутом в галузі історії

культури, історичний масштаб діяльності установи в якості центру для проведення лекцій і публікацій розширився.

У 1933 році інститут переїхав з Німеччини до Лондона, а в 1944 році був включений до складу Лондонського університету. Інститут Варбурга є одним з університетів колегій, який підтримує наукові дослідження в галузі гуманітарних наук (University's School of Advanced Study).

Четвертий тип – це «червоноцегельні університети» (Redbrick Universities) університети, які виникли в результаті підвищеного інтересу до галузі науково-технічної проблематики. Функціонують як база об'єднання коледжів з природничим напрямком навчання. Тут навчають тим професіям, які необхідні промисловим центрам країни.

«Червоноцегельні університети» можна розділити на три групи за часом їх формування: середньовічні, вікторіанські і нові університети. Серед «червоноцегельних університетів», заснованих в епоху Середньовіччя і Відродження слід виділити університети Шотландії. «Червоноцегельні університети» менш престижні, ніж університети Оксбриджа. Але вони більш доступні студентам, що не володіють великими статками або приналежністю до аристократичних родин. Більшість студентів даних ВНЗ прагнуть вступити до аспірантури Кембриджа чи Оксфорда.

П'ятий тип – федеральні університети, які виникли на базі об'єднання коледжів. Один з вузів даної категорії – університет Уельсу (University of Wales) був заснований в 1893 році, який являв собою об'єднання більшої частини вищих навчальних закладів Уельсу. В цілому, включаючи акредитовані курси, що проводяться в інших освітніх структурах, в університеті проходило навчання понад 100 000 осіб.

У жовтні 2011 року університет відкликав всі акредитації, і оголосив про свою реорганізацію. До моменту оголошеного закриття канцлером, тобто титульним главою університету був принц Чарльз, посаду проканцлера заміщав

архієпископ Уельсу Баррі Морган, а віце-канцлера, тобто фактичного керівника – професор Марк Клемент.

Шостий тип – технологічні університети, засновані в 1964-1967 роках. (Астонський (Aston University), Університет Суррея (University of Surrey), Бредфордський (University of Bradford) та інші). Головними при вивченні є предмети природничого циклу.

Потреба в технічних кадрах після останньої світової війни, що викликала в Великобританії сплеск будівництва нових технічних університетів, до яких відносяться вищі школи (HighSchools) Ноттінгема, Ексетера, Сассекса, Кента.

Спеціалізовані університети нового типу часто називали «скляними» за сучасну архітектуру будівель. Ще одна хвиля збільшення кількості технічних ВНЗ припала на кінець ХХ століття. Більше тридцяти політехнічних технікумів отримали університетський статус.

Слід зазначити, що технічні університети прив'язані територіально до промислових районів Великобританії і пов'язані з промисловими підприємствами. Запити роботодавців часто впливають на напрями навчання, навчальні програми.

Технічні вузи навчають меншу кількість студентів і при організації навчання очевидна практична спрямованість і активна дослідницька діяльність.

Прикладом технічного вузу може бути перший технологічний університет Великобританії Лафборо (Loughborough University). Вуз був заснований в 1966 році на базі міського Технологічного коледжу, заснованого в 1909 році.

Слід зазначити, що на початку ХХІ століття Лафборо втратив свій виключно технологічний статус, і близько 45% студентів бакалаврських програм вивчають мистецтво і громадські науки. Але, як і раніше, випускники університету, головним чином, фахівці в галузі електроніки та автомобільної інженерії користуються великим попитом у роботодавців. Вуз тісно пов'язаний з промисловими підприємствами країни.

Успішне співробітництво вузу з Британським аерокосмічним комплексом і корпорацією Rolls-Royce відзначено Королівською премією в 1994 році.

Сьомий тип вузів Великобританії – нові університети, які становлять установи класичного типу, в яких поєднується вивчення гуманітарних і природничих наук. Існують з 1949 року. У них спочатку були створені всі умови для досягнення єдності навчання і дослідження в сферах природничо-наукового і гуманітарного знання.

Спочатку нові університети не ставили перед собою завдання розвитку технологій, обмежуючись розвитком чистої науки. Але в 1953 році уряд виділив 12 мільйонів фунтів стерлінгів для спеціальної програми Імперського коледжу Лондона, призначеної для технологічної освіти. Була створена програма зі створення передової технології («Colleges of Advanced Technology»). Відповідно до даної програми був побудований процес навчання в низці коледжів Великобританії. Студенти, що навчаються за цією програмою, отримували диплом за технологією. Вивчення технологічних дисциплін поєднувалося з вивченням соціальних наук та іноземних мов. Таким чином, технологія стала одним з предметів університетського циклу, що зіграло важливу роль в розвитку вузів даного типу у Великій Британії.

І восьмий тип представлений так званим Відкритим університетом (Open University; University of the Air), який за роки свого існування став світовим лідером в дистанційному навчанні, загальноєвропейським «університетом без кордонів».

Слід зазначити, що використовуватися технології відкритого і дистанційного навчання в країнах Західної Європи почали в 60-і роки ХХ століття. Перші стандарти використання дистанційних методів навчання в галузі вищої освіти та організації вузу такого типу були встановлені Відкритим університетом Великої Британії [56, с. 53-60].

У 1963 році Гарольдом Вільсоном в Великобританії була запропонована ідея «Ефірного університету». Процес навчання в вузі припускав, що дорослі

студенти навчатимуться вдома, отримуючи необхідні матеріали за допомогою системи радіо і телемовлення.

У 1969 році за указом Королеви Великобританії був заснований Відкритий Університет (Open University; University of the Air). Вуз отримав статус незалежного університету і почав навчальну діяльність нарівні з іншими університетами країни.

Поява цього навчального закладу була пов'язано, перш за все, з підвищенням актуальності вищої освіти і попиту на нього тих, хто не зміг отримати його вчасно.

Університет довгий час розвивався під керівництвом прем'єр-міністра Гарольда Вілсона, який брав активну участь в розробці навчальних планів, програм і технологій навчання, а також ряду навчально-методичних посібників [56, с. 55] (див. додаток 2).

Даний вуз пропонував вищу освіту без відриву від виробництва і з моменту свого заснування здійснював процес навчання за допомогою поштових відправлень навчальної літератури, контрольних робіт, теле- і радіомовлення, а також консультацій по телефону. Навчання відбувалося недалеко від місця проживання студентів, де вони займалися самостійно, використовуючи спеціально розроблені посібники. Студенти працювали під керівництвом тьюторів, які територіально знаходилися недалеко від студентів і проводили консультації і семінарські заняття в спеціально організованих філіях університету.

У 2007/2008 навчальному році в вузі налічувалося понад 200 тисяч студентів, що становило 21% студентів-заочників всіх британських вузів. Причому, дві третини студентів Відкритого університету належали до вікової групи від 25 до 44 років [25, с. 38].

З часу свого виникнення, університет успішно реалізує форми заочного та дистанційного навчання не тільки для англійців, але і для іноземців. Університет визнаний одним з найбільших вузів в Європі і є одним зі світових

лідерів в галузі відкритого і дистанційного навчання, пропонуючи свої послуги в розповсюдженні вищої і післядипломної освіти не тільки в Великобританії, але і в інших європейських країнах. Серед британських вузів рейтинг даного освітнього закладу високий і порівняний з рейтингами університетів Оксфорда і Кембриджа.

Отже, модернізація вищої освіти завжди були невід'ємною частиною суспільного життя країни. Інтеграційні процеси університетської освіти суттєво вплинули на подальший розвиток освітньої системи країни.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Дослідження еволюції історико-педагогічних основ зародження університетів у Великобританії дозволяє зробити такі висновки:

- перші університети, що виникли в XII-XIII столітті, заклали інституційну структуру сучасної вищої школи;

- університетська світова традиція виходить з орієнтації на високі моральні та інтелектуальні цінності. Британські університети виникли на основі консолідації культур європейських народів. Ідеологія університетської освіти – успадкування кращих досягнень загальнолюдської гуманістичної культури, що не має національних кордонів, а лише національні особливості, прагнення до інтелектуального розвитку особистості, відкритого діалогу і комунікації в дослідженнях і навчанні;

- британський університет історично був не тільки навчальним закладом, а й політичним інститутом. Це підтверджується фактом надання вищому навчальному закладу права мати своїх представників в парламенті;

- британські університети певною мірою були двигуном суспільно-культурного прогресу; відносно високий рівень наукового знання, що сформували наукові школи, забезпечують умови зростання, передачі і відтворення знань, надали англійським університетам національного і міжнародного значення і визнання;

- базові принципи університетської освіти зводилися до:

- а) ідеї академічної волі, тобто автономії;

- б) визнання авторитету навчання і дослідницької роботи як сутності освіти;

- в) активного включення в суспільне життя, відродження його цілісності, а також до етичного обґрунтуванні гідності знання і вченості;

- студенти британських університетів брали і беруть активну участь в діалозі культур – головному факторі розвитку європейської цивілізації. Він

реалізується через мобільність студентів і викладачів, розвинену систему перекладів наукової літератури на державні мови європейських країн, вільний обмін науковою інформацією, багатонаціональний склад університетів. Такий діалог культур сприяє культурному і духовному об'єднанню Європи;

- знання історичних освітніх традицій і статусу вищого навчального закладу необхідні при виборі університету для навчання та стажування в рамках академічної мобільності.

РОЗДІЛ 2. ІНОЗЕМНА ФІЛОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

2.1. Історія становлення іноземної філології як освітньої галузі у Великобританії

Артюнова Н.Д. говорить, що у документі, підготовленому Міністерством освіти Англії в 2002 році «Мови для всіх: мови для життя», визначаються основні стратегічні цілі мовної політики держави:

- підвищення рівня викладання і вивчення іноземних мов, що передбачає, зокрема, забезпечення можливостей й умов для електронного навчання;
- упровадження системи визначення й заохочення до знання мов фахівцями в різних галузях культури;
- збільшення кількості людей, що вивчають мови у вищій школі, і подальшій освіті через стимулювання потреб користування мовами, розвиток віртуальних мовних спільнот та заохочення роботодавців до підтримки мовної освіти [2, с.240].

У документі також пропонуються механізми й інструментарій для впровадження нових стратегій у життя на різних рівнях:

- інтеграція мовної освіти в шкільні програми з раннього віку та відведення вивченню сучасних мов ключової позиції в середній школі;
- посилення ролі мовних коледжів (Specialists Language Colleges) та збільшення їх кількості;
- підвищення якості та різноманітності навчальних матеріалів у режимі он-лайн, поширення співпраці з іншими країнами в галузі мовної освіти, утворення віртуальних мовних спільнот по всій країні;
- розробка нових програм професійної підготовки вчителів іноземних мов [3, с. 70].

Традиційно у Великобританії велике значення приділялося фонетичним аспектам мови. У зв'язку з цим не можна випустити з уваги ім'я видатного

британського вченого-фонетиста Генрі Суїта (Henry Sweet, 1845-1912), піонера фонетичних досліджень в сучасному розумінні цього слова. Його підхід до досліджень в галузі фонетики був заснований на розумінні та врахуванні особливостей роботи мовних органів, що стало протилежністю в порівнянні, наприклад, з фонетичними дослідженнями того часу, котрі проводили в Німеччині, де ними займалися в основному фізіологи, які мало враховували лінгвістичні особливості.

Велике значення, яке до сих пір мають в науці погляди Генрі Суїта, як і його внесок в сучасну британську лінгвістичну думку, підтверджує ту обставину, що ім'ям Суїта названо наукове Товариство історії вивчення лінгвістичних ідей, засноване в Британії в 1986 році в оригіналі його повна назва звучить так: The Henry Sweet Society for the History of Linguistic Ideas.

Сьогодні це наукове співтовариство об'єднує вчених-лінгвістів з різних країн світу, видає двічі на рік періодичний журнал під назвою Language and History, проводить щорічну наукову конференцію, яка називається Henry Sweet Colloquium.

Розробка фонетичних поглядів Суїта була продовжена в теорії іншого всесвітньо відомого британського фонетиста, Даніела Джоунза (Daniel Jones, 1881-1967). Джоунз почав займатися предметом, ставлячись до нього як до хобі, пізніше звернувся з ініціативою до керівництва Університетського коледжу Лондона (University College London) розглянути питання викладання фонетики французької мови як окремої дисципліни, потім був запрошений викладати у вузі в 1907 році і створив першу в своєму роді університетську кафедру фонетики в Великобританії.

Однак людиною, яка перетворила мовознавство в окрему фундаментальну науку в Британії, був перший професор загального мовознавства Дж. Р. Ферс (J. R. Firth, 1890-1960).

Показово, що британське мовознавство як фундаментальна наукова дисципліна зародилося саме в стінах Школи вивчення Сходу і Африки (School

of Oriental and African Studies), одного з коледжів Лондонського університету (University of London). Цей коледж був заснований в 1916 році як відповідь британського уряду на необхідність проведення досліджень численних мов імперії. Тому в коледжі працювали люди, які мали безпосередній контакт з носіями цих мов, в тому числі екзотичних.

Професор Ферс, наприклад, викладав і писав роботи про мови Індії, оскільки проходив військову службу в цій країні. Кафедра загального мовознавства, перша в країні, була створена під керівництвом Ферсена в 1932 році.

Сьогодні Школа вивчення Сходу і Африки Лондонського університету – це найбільший центр сходознавства в Європі. Теорія дослідника, якщо сказати про неї в загальному, включала просодичний аналіз у фонології (таким чином, продовжувала ідеї Суїта і Джоунза), а також мала семантичні аспекти, а саме семантичну теорію значення, фундаментальним поняттям якої був «контекст ситуації».

Однак нашим завданням не є докладний опис або аналіз ідей Лондонської школи, тому виділимо тут лише основну особливість підходу Ферсена до семантики. Це був системний підхід до аналізу і опису мови, де система – це низка опцій, наявних у мовній структурі (Лондонську школу традиційно відносять до структуральних течій у лінгвістиці). Таким чином, синтаксичний аналіз в стилі ідей «лондонців» стали згодом називати «системною граматиною». В англійській науковій літературі цей напрямок позначають різними термінами: Systemic Functional Linguistics, Systemic Linguistics, Systemic Functional Grammar, Systemic Grammar або навіть Scale and Category Linguistics (Muir, 1976).

Системно-функціональна лінгвістика сьогодні – це один з розділів прикладної лінгвістики, яка вивчає мовні явища в контексті спілкування (або контексті ситуації).

У сучасному підручнику з мовознавства можна прочитати таке визначення цього підходу: «Це такий підхід до лінгвістичного опису, метою якого є виявлення алгоритму функціонування мови в контексті спілкування».

Застосуванням «ферсіанських» принципів аналізу мови до вивчення синтаксису займалися його послідовники: М. Халлідей (M. Halliday) і Р. Хадсон (R. Hudson). Автором теорії системного аналізу (або системно- функціональної граматики) вважається Халлідей. Формально вперше теорія була представлена в 1961 році в програмній статті «Категорії теорії граматики» (Halliday, 1961).

На початку свого існування системно-функціональна граMATика включала в себе два компоненти:

1) парадигматичений або «вертикальний» вимір, тобто пріоритет надається автору висловлювання. Граматичні структури потім розглядалися як результат вибору мовця;

2) орієнтація на значення, а не на форму, тобто метою було описати, як слова і вирази використовуються для передачі значення.

У передмові до більш пізньої роботи Халлідея 1985 році були коротко викладені постулати функціональної граматики:

«1) ГраMATика функціональна в тому сенсі, що існує для пояснення того, як використовується мова. Кожен текст розуміється в тому чи іншому контексті використання, і саме ці контексти сформували протягом багатьох поколінь мовну систему. Функціональна граMATика – це природна граMATика, оскільки в ній все може бути пояснено.

2) Фундаментальні компоненти значення в мові – це функціональні компоненти. Всі мови засновані на двох основних типах значення – уявному (Ideational), або рефлексивно (reflective), і міжособистісному (interpersonal), або активно (active). Ці компоненти, метафункції, є виразами лінгвістичної системи.

3) Кожен елемент в мові трактується з посиланням на його функцію в загальній мовній системі. З цієї точки зору функціональна граMATика об'єднує

всі елементи мови як органічні зміни функцій. Кожна частина інтерпретується як функціональна щодо системи в цілому» (Halliday, 1985).

Халлідей розглядав текст як семантичне явище, а не як чисто граматичних, вважаючи, що семантика нерозривно пов'язана з граматиною, оскільки значення в мові зазвичай реалізуються за допомогою формулювань, або форм висловлювань (wordings), тобто власне граматики. Щоб простежити значення тексту, граматики повинна бути одночасно функціональною і семантичною, тобто граматичні категорії повинні інтерпретуватися як вираження семантичних моделей.

За такою логікою, мова є системою для вираження значень.

Значення ж зашифровані в граматичних одиницях, або синтагмах. Поряд з досягненнями прикладних наук прогрес торкнувся і різних сфер власне граматики: експериментальної, міжособистісної і текстуальної, а в 1995 р. Маттіесен представив аналіз граматики англійської мови на основі системних принципів *Lexicogrammatical Cartography: English Systems*.

Теорія системно-функціональної граматики не тільки дала початок прикладним дисциплінам, але й сама перебувала під впливом досліджень в суміжних дисциплінах. Так, Халлідей активно співпрацював з американським ученим на ім'я С. Ламб (Lamb) і «лондонцем» Дж. Сінклером (Sinclair).

Сідні Ламб – автор теорії стратифікаційної граматики (*Stratificational Grammar*), розробленої на рубежі 60-х років ХХ століття. Його граматична модель складалася з «форм, представлених на кожному рівні, званому «стратою», з яких нижчий рівень був пов'язаний з фонетикою, а вищий зі значенням» [42,с.82]. Сінклер працював над дослідженнями в галузі лексикології і дискурсу.

Однак якщо Сінклер будував граматичну модель на основі лексичної, то для Халлідея, навпаки, саме граматики була первинною.

Системна теорія розвивалася часто шляхом впровадження її ідей в нові наукові сфери, а не за допомогою перегляду раніше сформульованих положень.

Ця обставина відображає, з одного боку, саму суть мови як засобу спілкування, а також еволюцію розвитку людини у соціокультурному просторі, з іншого боку.

Як відзначає Задорожна І.П, соратник Халлідея – Хадсон відзначав універсальний характер теорії системної граматики. «Метою системної граматики є створення моделі, усередині якої може бути описана граMATика будь-якого природної мови» [13, с.332].

Тобто, бачимо, що системно-функціональна граMATика – це не застигла фундаментальна концепція наукового знання, а постійно поповнювана теорія, яка має досить універсальний характер, може бути застосована для аналізу будь-якої мови, в тому числі екзотичної. Системна теорія розроблена британськими дослідниками на рубежі 60-х років минулого століття в руслі «лондонської» лінгвістичної традиції і має безпосередній зв'язок з попередніми напрямками. При цьому сама вона послужила основою для створення нових галузей наукового знання. Будучи покликаною описувати мовні явища і служити так званим містком між лінгвістичними дисциплінами (граматикою, лексикологією, фонетикою, семантикою), сама теорія подібно до мови продовжує еволюціонувати.

В останнє десятиріччя в Євросоюзі спостерігається зростання ролі французької, німецької, італійської та іспанської мов, що спонукає британців активно їх вивчати.

Перші суттєві поступки в галузі навчання іноземних мов у вищій освіті, які Дж. А. Колеман, професор Портсмутського університету, називає революційними, були здійснені, коли наприкінці ХІХ століття. вперше в країні до навчальної програми в університетах включили вивчення сучасних іноземних мов, що відбулося всупереч найгострішій критиці з боку тих, хто відстоював важливість і академічну значущість у вищій освіті лише навчання класичних мов і літератури [6, с.71]. У другій половині ХХ століття розпочався перегляд цілей і завдань університетської освіти, сталися помітні зміни у формуванні

програми навчання в університетах, у змісті вищої освіти. Щодо навчання іноземних мов на середину ХХ століття, кількість студентів університетів, які вивчали іноземну мову не на відділеннях іноземних мов, була дуже незначною. Як свого часу царина латинської мови виключала з університетської навчальної програми викладання і вивчення англійської мови, історії, суспільних наук, так в університетах, де протягом століть при укладанні навчальної програми брали за основу класичну спрямованість, не було місця сучасним іноземним мовам.

Для того, щоб виправдати введення вивчення сучасних іноземних мов у вищій освіті, прихильники ідеї намагались відстоювати і підкреслювати їх значущість з огляду на ті самі критерії, що в очах більшості урядовців, освітян, громадськості вказували на цінність класичної освіти, а отже навчання іноземних мов відображало ціннісні орієнтири, будову навчальних курсів, прийнятих у наданні класичної освіти з наголосом на вивченні іноземної філології. Водночас використання у назві навчальної дисципліни слова «сучасна/і» на противагу терміну «класична/і» відображає певний консерватизм як у вживанні термінології, так і в ставленні до цієї конкретної галузі іншомовної освіти.

На початку другої половини ХХ століття відділення сучасних мов знаходилися «на значній відстані» від суспільства, якому вони служили, і їх престижність обґрунтовувалась «прагненням володіння знаннями мови заради цього знання». Тим не менше на кінець століття кількість студентів, які вступали на відділення сучасних мов у вищій освіті поступово зростала: 3629 осіб – у 1969 р., 4500 осіб – у 1990 р., 5600 осіб – у 1994 р. [8, с. 61].

У 60-ті роки ХХ століття, за характеристикою Г.Г.Стерна, типовий курс навчання з іноземної мови являв собою трирічний загальний курс та курс на ступінь з відзнакою. Курс з французької мови охоплював у загальних рисах всю історію французької літератури з Середніх віків до сучасності [9, с.89]. Дослідник зазначав, що навчальна програма практично з будь-якої мови вимагала: здобуття мовних знань, навчання перекладу, написання творів,

оволодіння усним мовленням та фонетикою мови; знання розвитку історії мови, включаючи давні тексти; критичного вивчення літературних текстів, широкої програми з читання, що охоплювала всі історичні періоди, вивчення мистецтва, певного терміну перебування (від 1 місяця до 1 року) в країні, мова якої вивчалась.

Дослідник Федорова Н.В. відзначала, що зміст навчання з іноземної мови в англійських університетах залежав від місця, яке вона як навчальна дисципліна посідала у певному курсі підготовки [26, с.100]. Формування змісту навчання залежало від того, чи іноземна мова була профільюючим предметом, чи становила одну з 2–3 профільюючих, чи була додатковою до інших провідних дисциплін. Так, у Брістольському університеті в курсі з французької мови як профільюючої дисципліни висувались завдання: забезпечення студентів оволодінням мовою в усній і письмовій формах, вивчення французької літератури і культури країни. Курс навчання передбачав вимогу п'ятимісячного перебування студентів у країні, де розмовляють французькою мовою (включаючи час навчання у французькому університеті), після закінчення другого року навчання. Під час третього року навчання студенти мали вивчати літературу певних історичних періодів та певну спеціалізовану дисципліну (наприклад, «Франція та Італійський Ренесанс», «Реформація та французька література», «Поезія символістів»). Підсумкове оцінювання передбачало виконання 9 письмових робіт та складання усного екзамену.

Навчання за курсом з відзнакою з двох дисциплін, одним з яких була французька мова (наприклад, «Французька та іспанська мови», «Французька та німецька мови»), тривало чотири роки і вимагало забезпечити володіння студентами двома мовами, знаннями з літератури і культури обох країн, обов'язкове вивчення спеціалізованої дисципліни. Кількість осіб, які вивчали подібні курси, була обмеженою. Дозвіл до навчання за такими курсами отримували лише «висококваліфіковані» кандидати, тобто ті, хто мали

«підвищений» рівень з двох мов і ще одного предмета та хоча б «звичайний» рівень з латинської мови у свідоцтві про освіту.

Бобрицька В. І наголошує, що навчання французької мови як додаткової дисципліни в курсах з відзнакою передбачало вузькопрактичну мету – оволодіння студентами навичками перекладу з іноземної мови і на іноземну мову та вивчення ними творів французької літератури окремих періодів [8, с.12-17].

Протягом майже двох третин ХХ століття діюча університетська модель навчання сучасних іноземних мов і їх вивчення повністю ігнорувала роль іноземних мов як засобу спілкування. Заняття з іноземної мови імітували навчання класичних дисциплін, а лівова частина навчального процесу відводилася на навчання перекладу прозових текстів з іноземної мови і на іноземну мову, види діяльності важливі для інтелектуального розвитку, але не для навчання спілкування засобами іноземної мови.

Утім 60-ті роки ХХ століття ознаменували перший етап суттєвого розширення університетської освіти у Великій Британії. Кількість університетів у 50–60-ті роки зросла втричі після тривалої більше ніж 40-річної стагнації [7, с.430]. Були засновані «нові» університети, які висунули мету забезпечення студентів професійними знаннями водночас із забезпеченням їх інтелектуального та особистісного розвитку. В нових університетах навчальні програми укладалися без урахування історичної упередженості. Їх важливою особливістю стало руйнування традицій в організації навчального процесу:

- 1) введення нових комбінованих навчальних курсів підготовки;
- 2) запровадження навчання за інтегрованими курсами, що поєднували природничі та гуманітарні дисципліни.

Слід зазначити, що характерною ознакою іншомовної університетської освіти у Великій Британії й формування навчальних планів було пропонування курсів іноземних мов «з початку» (*ab initio*), оскільки в системі шкільної освіти майже виключно викладали французьку мову й учні об'єктивно не мали змоги

отримати підготовку з будь-якої іншої іноземної мови під час навчання в школі. На кінець ХХ століття кількість таких мовних курсів у вищій освіті з італійської, російської, іспанської та німецької мов суттєво зросла.

Таким чином, у вищій освіті Великої Британії до вивчення іноземної мови переважно вдавались дві категорії студентів – ті, для кого вивчення іноземної мови складало основу здобуття майбутнього університетського ступеня, та ті, для кого іноземна мова не була профільною дисципліною. В ході соціально-політичного та економічного розвитку протягом ХХ століття визначилась тенденція до усвідомлення в суспільстві спершу бажаності, а з часом і доцільності володіння іноземними мовами як умови відповідності сучасному економічному й політичному рівню розвитку людства, а насамперед збереження та відстоювання конкурентоспроможності держави і її лідерства в сучасному світі. Весь час розширювався перелік професійних сфер, що вимагали володіння іноземними мовами: до них крім традиційних – викладання іноземних мов та перекладацької діяльності – додалися сфери бізнесу, налагодження ділових стосунків, адміністрування, поширення інформації, подорожування, співробітництва між збройними силами, співпраці в юридичній галузі, в дипломатичних стосунках тощо. Саме це зумовило те, що в 90-ті роки ХХ століття, більшість студентів, які вивчали іноземні мови у Великій Британії у вищій освіті, спеціалізувались з інших предметів та галузей знань.

2.2. Досвід університетів Великобританії щодо підготовки фахівців з іноземної філології в сучасних умовах

Дослідницька робота британських університетів орієнтована на практичне застосування. Наукові розробки часто ведуться «на зустрічних курсах» – наука і економіка взаємно підтримують один одного. Важливу роль відіграє співпраця з підприємствами в певних галузях. Наприклад, Школа інформатики Единбурзького університету має налагоджені зв'язки з галуззю, в тому числі з компаніями IBM, «Sony», «Sun Microsystems», «Honda»,

«Microsoft», «Royal Bank of Scotland» і навіть із Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) ООН. Багато проектів, що розробляються в стінах школи, ведуться на стику когнітивних досліджень та обчислювальної науки. В Единбурзі працює одна з найсильніших груп в галузі комп'ютерної лінгвістики. За останні 15-20 років на базі університетських розробок було створено 80 підприємств в галузі інформатики та обчислювальної техніки.

Проблеми інформатизації лінгвістичної освіти знаходяться в фокусі уваги зарубіжних педагогів-практиків. Показником діяльності педагогічних професійних спільнот, об'єднань постачальників освітніх послуг і електронних освітніх ресурсів, державних органів галузі освіти різного рівня є щорічна міжнародна освітня виставка BETT (Лондон, Великобританія) [41]. BETT (British Educational Training and Technology Show) представляє найпередовіші інформаційні та комунікаційні продукти і послуги освітнього призначення, а також науково-методичні та навчально-методичні розробки в галузі інформатизації освіти більше 700 учасників (як з Великобританії, так і з США, Німеччини, Китаю, Фінляндії, України і т. д.). виставка є центром демонстрації передової освітньої продукції та педагогічних технологій, місцем обміну досвідом між рядовими педагогами, ланкою, що поєднує діяльність всіх учасників процесу інформатизації освіти (педагогів, адміністраторів, дизайнерів, програмістів, лінгвістів, ергономістів).

Аналіз теоретичних наукових досліджень і практичних розробок, представлених на BETT, дозволяє стверджувати, що на цей момент намітилися напрямки інтеграції засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіту Великобританії, розвиток яких відіграє величезну роль в інформатизації лінгвістичної освіти.

«Future learning spaces» (освітній простір майбутнього) представляє новітні наукові розробки в галузі організації простору в освітньому закладі, включаючи аудиторний фонд, фойє, коридори. В межах цього напрямку

створюються і фінансуються державними органами освіти інноваційні програми Building Schools for the Future – побудови шкіл майбутнього.

Для вивчення сучасних іноземних мов розробляються багатофункціональні лінгвомультимедійні лабораторії, призначені не тільки для проведення занять викладачем, але й для самостійної роботи. Ці лабораторії відповідають усім сучасним психологічним, гігієнічним і ергономічним вимогам. Як правило, вони оснащені персональними комп'ютерами для студентів і викладача, сервером, принтерами, сканерами, телевізором, цифровими фото- і відеокамерами, веб-камерами, інтерактивною дошкою, накладним проектором (digitizer), програмно-апаратним обладнанням для проведення міжнародних конференцій, цифровими базами даних з файлами матеріалів іспитів і уроків, пакетом програмного забезпечення для безперервного контролю діяльності студентів, електронними освітніми засобами, засобами інформаційно-довідкової підтримки навчального процесу.

Основними компонентами таких лабораторій є:

- комп'ютер або консоль викладача з відповідним програмним забезпеченням для проведення занять;
- головна гарнітура для викладача і студентів, що блокує зовнішні звуки;
- спеціальні пристрої, що дозволяють маніпулювати цифровими даними (запис, відтворення, прийом-передача, архівування);
- локальна мережа або окремий виділений кабель;
- сервер або зовнішній пристрій для зберігання навчальних матеріалів і інших організаційно-методичних матеріалів в цифровому форматі [42].

Функціонування кабінетів, як правило, будується на базі програмних або програмно-апаратних комплексів, що створюють умови для здійснення різних форм інформаційної взаємодії освітнього призначення між всіма учасниками процесу навчання іноземної мови, в тому числі засобами ІКТ і засобами навчання, що функціонують на базі засобів ІКТ. Такі комплекси називаються

мовними лабораторіями [42], мультимедійними платформами [42], мовним програмним забезпеченням [42] і т. д.

«Playful learning» засновано на концепції, що визнає існування загальних ознак між ігровою і навчальною діяльністю, таких як цілеспрямованість, вмотивованість, наявність дій, що об'єднуються у цикли, операцій, визначених умовами діяльності, і контроль результатів діяльності індивідуума або колективу. Таким чином, у грі може моделюватися навчальна діяльність. Однак результатом навчальної діяльності повинен стати корисний, утилітарний продукт (знання, вміння), а провідним мотивом у грі є інтерес до процесу, інтелектуальна і емоційна напруженість, які призводять до високого ступеня мотивації. В аспекті вивчення іноземної мови цей напрямок характеризується можливістю використання новітніх цифрових ігрових пристроїв, наприклад персональної ігрової консолі (PSP – PlayStation Portable), для вдосконалення мовної компетенції [44].

Комбінація можливостей комерційного ігрового обладнання з можливістю збереження і відтворення в будь-який час і в будь-якому місці інформаційних освітніх ресурсів, представлених в будь-якому вигляді (символи, графіка, анімація, аудіо-, відеоінформація) забезпечує мобільне навчання іноземної мови. Крім того, активно розробляються комп'ютерні мовні ігри, до яких належить широкий спектр навчальних матеріалів, починаючи від звичайних вправ, що виконуються в режимі змагання, і закінчуючи рольовими стратегіями.

В якості прикладу наведемо Language Games for English Language Learners (Macmillan English Campus). Це електронне видання містить 150 мовних ігор трьох рівнів:

- Easy (Beginners and Elementary);
- Average (Pre-Intermediate and Intermediate);
- Difficult (UpperIntermediate and Advanced).

Таким чином, дидактичні можливості мультимедійних технологій в сукупності з можливістю в грі моделювати навчальну діяльність призводять до того, що через інтерес, емоційну та інтелектуальну напруженість досягається висока ступінь мотивації до вивчення іноземної мови.

Напрямок «supporting next generation learning» відображає процеси переходу на якісно новий щабель освіти. До теперішнього часу розроблені спеціалізовані сайти для системи освіти, освітні портали, що включають в себе різноманітну інформацію, бази даних різного призначення, в тому числі навчально-методичного.

Розглянемо інтерактивну освітню мережу Великобританії – Національну освітню мережу, що охоплює безперервно поповнюваний фонд офіційно схвалених веб-ресурсів. Національна освітня мережа заснована на реалізації технології телекомунікації для створення навчальної системи високої якості. Усі сайти навчальних закладів мережі задовольняють вимогам Національної освітньої мережі і демонструють рівень якості, підтверджений логотипом, який свідчить про те, що цей сайт заслуговує на повну довіру з освітньої точки зору.

З ініціативи Міністерства освіти Великобританії (Department for Education and Skills) всі цифрові освітні ресурси, використовувані в навчальному процесі, повинні відповідати Національному освітньому стандарту, ознайомитися з яким можна в режимі реального часу (Curriculum Online). Викладач, в тому числі іноземної мови, може знайти тут широкий спектр цифрових освітніх ресурсів з методичними рекомендаціями щодо їх використання. Після вивчення характеристик, описів і оцінок, які його цікавлять електронних засобів освітнього призначення він вибирає той продукт, який можна буде ефективно використовувати під час заняття.

Для автоматизації інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу розробляються й удосконалюються високоякісні системи управління навчальним закладом.

Система управління вузом є складною системою модулів, що об'єднані один з одним і відповідають за автоматизацію того чи іншого аспекту навчальної або управлінської діяльності. Система управління встановлюється для великої кількості користувачів, пов'язаних між собою локальними мережами.

Розвиток і вдосконалення автоматизованих систем управління вузом в напрямку інтеграції технічних, програмних і програмно-апаратних засобів ІКТ створюють умови для формування та функціонування всесвітнього інформаційного середовища (мережевого простору).

У зв'язку з цим розробляються спеціально організовані інформаційно-комунікаційні середовища, орієнтовані на вивчення певної предметної області, в цьому випадку іноземної мови. Прикладом такого середовища може служити Macmillan English Campus, що поєднує складні інструменти менеджменту з величезною базою даних, що включає більше 4 000 інтерактивних навчальних курсів, інструменти довідково-інформаційної і методичної підтримки.

Отже, досвід університетів Великої Британії щодо підготовки філологів іноземних мов є неоціненним, адже їхні новітні технології допомагають студентам краще опанувати обрану професію.

2.3. Підготовка філологів в Україні та Великій Британії

Державні документи з питань освіти (Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція педагогічної освіти, Державна програма «Вчитель» та інші), обґрунтовуючи головні цілі і принципи реформування української системи освіти, найважливішим стратегічним завданням визначають її інтеграцію в світовий і європейський культурноосвітній простір, що актуалізує дослідження, аналіз та вивчення світового й європейського передового педагогічного досвіду

щодо реформування національних систем освіти розвинених країн Європи і світу, їх забезпечення висококваліфікованими педагогічними кадрами та підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку завдяки поліпшенню якості освітніх послуг.

У цьому процесі в країнах Європи (Німеччина, Велика Британія, Франція, країни Скандинавії та інші) провідну роль відіграють як учителі загальноосвітніх шкіл, так і викладачі вищих навчальних закладів, до оптимізації професійної підготовки яких з великою увагою ставляться державні й урядові установи й організації. Для прикладу, протягом тривалої історії розвитку освітньої системи Великої Британії вона неодноразово переживала бурхливі періоди реформування, щоразу виходячи на якісно новий ступінь функціонування, що забезпечило державі провідні позиції у Європейській співдружності в багатьох галузях соціально-економічного життя, у чому значну роль відіграв учительський корпус країни, досвід підготовки якого заслуговує на увагу і вивчення. Про це свідчить і визнання дипломів вищих навчальних закладів Великої Британії практично в усіх країнах світу.

Вища освіта Великобританії дозволяє отримувати найбільш актуальні на сучасному ринку праці знання і навички, які роблять випускників британських навчальних закладів затребуваними провідними компаніями світу.

В Україні британський диплом надає можливість влаштуватися на престижну роботу і навіть перестрибнути через кілька сходинок службової драбини. Для тих іноземних студентів, які хочуть залишитися у Великобританії уряд вживає заходів, що дозволяють отримати дозвіл на роботу законним шляхом. Наприклад, в Шотландії вже прийнятий закон про те, що всі випускники університетів можуть залишитися в країні на два роки для роботи.

Наукові ступені, які присуджуються студентам після успішного проходження університетського курсу, можна умовно розділити на два ступені:

- undergraduate (перша вища освіта);
- postgraduate (поствища освіта).

У більш ніж 180 вищих навчальних закладах Великої Британії можна отримати один із наведених нижче ступенів undergraduate:

- BA Бакалавр гуманітарних наук;
- BSc Бакалавр природничих наук;
- LLB Бакалавр права;
- BEd Бакалавр педагогічних наук;
- EEng Бакалавр технічних наук;
- BMus Бакалавр музики;
- BM або BS Бакалавр медицини [8].

Щоб отримати ступінь бакалавра в університеті Англії або Уельсу необхідно вчитися 3 роки (в Шотландії – 4). Але для отримання ступеня в галузі медицини, стоматології та архітектури потрібно вчитися від 5 до 7 років.

Поствища освіти (postgraduate). Під терміном «післядипломна» або «поствища» освіта мають на увазі будь-який вид навчання після здобуття вищої освіти. Отримати британський диплом магістра можна зазвичай за один рік (іноді два роки) за умови наявності диплома про вищу освіту і відмінного володіння англійською мовою.

Відповідно до Загальноєвропейської системи мовної компетенції (Common European Framework) мету навчання мов ґрунтовно змінено: замість вивчення однієї, двох чи більше мов (кожної окремо, можливо навіть із носієм мови) метою мовної освіти вбачається розвиток лінгвістичної бази з усіма можливими лінгвістичними компетенціями. Крім того, визнаючи, що вивчення мови – завдання навчання протягом життя, особливої важливості набуває розвиток мотивації, навичок і впевненості в успішному мовному досвіді поза школою [44].

Що стосується підготовки вчителів-філологів у Великій Британії, вона ведеться у кількох напрямках, кожен з яких має свої особливості, а саме:

- вчитель англійської мови як рідної (лінгвістика) та як іноземної (TESOL);

- вчитель іноземних мов (класичних та сучасних) і, крім того, культурознавчі студії (наприклад, американські, де вивчається американська культура і література).

Зупинимось докладніше на шляхах підготовки вчителів англійської мови та іноземних мов.

У Великій Британії існує два типи підготовки майбутніх учителів іноземних мов. В обох випадках студенти проходять підготовку у вищому навчальному закладі (університеті, інституті тощо) протягом 3-4 років. Є пропозиції щодо скорочення терміну підготовки бакалаврів у Великій Британії з 4-х до 3-х років, якщо студенти протягом року проходять педагогічну практику у школі; інший шлях підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії розрахований на студентів, які вже отримали 1-й ступінь – бакалавра мистецтв (Bachelor of Arts) після 3-х або 4-х років навчання в університеті. Ця підготовка передбачає річний курс навчання, після якого вони отримують сертифікат PCE (postgraduate certificate in education – сертифікат післядипломної освіти).

Курс PCE зосереджує увагу на доцільному поєднанні теоретичного та практичного матеріалу і включає педагогічну практику (15 тижнів).

Цікавим і актуальним є те, що майбутні вчителі іноземних мов у Великій Британії, як правило, проходять стажування у країні, мову якої вивчають, від 3-х до 12-ти тижнів. Майже кожний десятий учитель проходить стажування за кордоном. Саме цей позитивний досвід Великої Британії, на нашу думку, варто взяти до уваги при підготовці фахівців з іноземних мов в Україні. З метою підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов у Великій Британії існують короткотермінові курси та конференції, що їх організують департамент освіти (DFE – Department for Education), науково-дослідний центр інформації з вивчення іноземних мов (CILT – Centre for Information on Language Teaching and Research) та асоціація вчителів іноземних мов.

Досліджуючи особливості професійної підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії, В.М.Базуріна робить висновок про те, що у 90-х роках ХХ століття державною концепцією забезпечується підготовка вчителя-експерта до роботи у школах різних типів, а педагогічна практика у школах є необхідним елементом процесу підготовки – на її реалізацію відводиться до 25% загального обсягу навчальних годин (при цьому викладання курсів і спецкурсів переноситься у школи, а не в педагогічні коледжі). Такий підхід поєднує теорію навчання з практичним досвідом роботи, інтегруючи здобуті знання у практику повсякденної роботи вчителя.

Крім того, авторка звертає увагу на наступну особливість підготовки вчителів іноземних мов:

- відбувається зростання самостійності професійної діяльності вчителя у зв'язку із посиленням уваги до вивчення іноземних мов, з одного боку, та чітка регламентація праці педагога загальнодержавним навчальним планом – з іншого;
- перегляд переліку іноземних мов, що вивчаються у школі, а також співвідношення між ними;
- передусім, це стосується включення в навчальний план рідної (неанглійської) та другої іноземної мови;
- орієнтація мовної освіти на особистість учня, у результаті чого він дістає можливість самостійно обирати мову для вивчення [4, с. 31-76].

Ще однією цікавою особливістю організації процесу вивчення іноземних мов у Британії є те, що практичний курс викладається асистентами – носіями відповідної мови. Цей досвід також варто взяти до уваги при підготовці фахівців іноземної мови в Україні, тим більше зважаючи на той факт, що нові інформаційні технології уможливають спілкування та викладання мови носіями без фізичної наявності останнього, а через Інтернет-мережу (синхронно та асинхронно).

У Великій Британії поряд із підготовкою вчителів іноземних мов здійснюється підготовка вчителів англійської мови як рідної та як іноземної. Останній напрям нас цікавить найбільше, адже в Україні готують вчителів англійської мови як іноземної.

Для забезпечення потреб двомовних учнів, які навчаються у школах Великої Британії, емігрантів, а також іноземних громадян, які бажають вивчати англійську мову в професійних цілях, у країні здійснюється підготовка вчителів англійської мови як іноземної. Вона розрахована як на британців, так і на представників інших держав.

В зарубіжній літературі існує достатньо багато термінів-акронімів для позначення підготовки вчителів чи варіанту англійської мови:

- ELT – навчання англійської мови;
- EAL – англійська як набута мова;
- EFL – англійська як іноземна мова;
- ESL – англійська як друга мова;
- ESOL – англійська для тих, хто розмовляє іншими мовами;
- ELTA – навчання англійської мови дорослих;
- TEIL – навчання англійської як іноземної мови, але переважно вживається термін навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами (Teaching English to Speakers of Other Languages G TESOL)

У цілому, TESOL включає навчання англійської як іноземної (Teaching English as a Foreign Language – TEFL) та навчання англійської як другої мови (Teaching English as a Second Language – TESL) [44].

У Великій Британії у 90-х роках була створена асоціація закладів із підготовки вчителів англійської мови як іноземної (the British Association of TESOL Qualifying Institutions – BATQI). До її складу входили британські коледжі, мовні школи та університети, які готують відповідних спеціалістів.

У 2001 після розпуску IELTDHE (Institute for English Language Teacher Development in Higher Education) та BATQI (British Association of TESOL

Qualifying Institutions) була створена нова Асоціація сприяння якості навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами (The Association for the Promotion of Quality in TESOL Education QuiTE) [44].

До цієї асоціації входять представники різних секторів:

- університетів;
- інститутів післядипломної освіти;
- екзаменаційних комісій;
- приватних організацій та інститутів Великої Британії.

Метою цієї добровільної неприбуткової асоціації є об'єднання і підтримка вчителів та методистів усіх сфер навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами (TESOL).

Хоча, функцію акредитації курсів вказаної сфери після розпуску асоціації закладів із підготовки вчителів англійської мови як іноземної (BATQI) зараз виконує британське управління з питань кваліфікацій та навчальних планів (UK Qualifications and Curriculum Authority – QCA) у співпраці з департаментом з питань кваліфікацій та екзаменів (the Office of the Qualifications and Examinations Regulator – Ofqual).

Можливості працевлаштування випускника напряму залежать від наявності такої акредитації. Крім того, бажаючим працювати у державному секторі необхідно отримати статус кваліфікованого вчителя (QTS).

Загалом, підготовка вчителів англійської як іноземної ведеться на початковому рівні (initial teacher training – ІТТ) та підвищення кваліфікації (postinitial teacher training) і в залежності від набутої кваліфікації така підготовка вже здійснюється на кількох підрівнях (вони відрізняються між собою сферою спрямованості, вступними вимогами, тривалістю та вартістю навчання, якістю підготовки та можливостями працевлаштування для випускників) [44]:

1) курси на отримання сертифікатів. До них належать:

- сертифікат у галузі навчання англійської як іноземної (Certificate in TEFL). Наприклад, Кембріджський сертифікат у галузі навчання англійської мови як іноземної дорослих (Cambridge / RSA Certificate in English Language Teaching to Adults — CELTA);

- сертифікат у галузі навчання англійської молодших школярів (Certificate in English Language Teaching to Young Learners – CELTYL) чи сертифікат у галузі навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами Лондонського коледжу Трініті (Trinity College London Certificate in Teaching English to Speakers of Other Languages – Cert.TESOL);

- сертифікат післядипломного навчання фахівців англійської для тих, хто розмовляє іншими мовами (Certificate in Further Education Teaching (stage 3) for ESOL Subject Specialists) – нова кваліфікація введена у 2004;

- сертифікат підвищення кваліфікації у галузі навчання англійської мови (InService Certificate for English Language Teaching – ICELT) – передбачений для працюючих британських та іноземних вчителів англійської задля підвищення їх кваліфікації.

2) курси на здобуття дипломів тривалістю від 8 до 10 тижнів. Серед них — Кембріджський диплом у галузі навчання англійської мови як іноземної для дорослих (Cambridge / RSA Diploma in English Language Teaching to Adults — DELTA) чи диплом Лондонського коледжу Трініті (a Trinity College London Licentiate Diploma). Для здобуття таких дипломів вступники повинні мати 2 роки досвіду роботи вчителем англійської мови як іноземної, та відповідний сертифікат про освіту.

3) підготовка бакалаврів, наприклад, трирічне навчання на здобуття ступеня бакалавра мистецтв у галузі навчання англійської мови як іноземної у Чічестерському інституті вищої освіти, чи дворічна програма підготовки бакалаврів мистецтв вищого рівня у галузі навчання англійської мови як іноземної (BA (Honours) in TESOL) в університеті м. Лідс.

4) підготовка магістрів педагогіки у галузі навчання англійської мови як іноземної, яка здійснюється деякими університетами (Ліверпульським Лідським, Лондонським та ін.). Програми розраховані як на британців, так і на представників з інших країн.

Усі вищевказані кваліфікації можна отримати за різними формами: навчаючись очно, заочно, дистанційно, комбінуючи дистанційну із очною та ін. Оскільки у Великій Британії величезна увага надається пасивній та активній практиці, кваліфікації початкового рівня (initial teacher training – ІТТ) не надаються дистанційно, а от із набутим досвідом чи маючи певний сертифікат (диплом), є можливість отримати кваліфікацію магістра, Кембріджський диплом чи диплом Лондонського коледжу Трінті дистанційно чи частково дистанційно.

Сираючись на результати ґрунтовного аналізу особливостей методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії, здійсненого І.П.Задорожною, можна зробити висновок про те, що у Великій Британії існує багаторівнева система підготовки вчителів англійської мови як іноземної [13].

Рівні відрізняються один від одного тривалістю, вступними вимогами, кваліфікаційними нагородами та перспективами на майбутнє. Часто необхідною умовою для вступників є певний стаж роботи.

Аналіз змісту різноманітних програм свідчить про поєднання в їхній структурі лінгвістичного та методичного компонентів. Для останнього типовими є теми, які стосуються застосування ефективних методів та прийомів, впровадження інноваційних технологій, використання різних засобів та навчальних матеріалів, методів контролю та оцінювання.

Авторка робить висновок про те, що програми підготовки вчителів англійської мови як іноземної містять два взаємопов'язані компоненти – лінгвістичний і методичний; методичний компонент включає вивчення окремих теоретичних питань (механізми сприйняття мови, порівняння процесів вивчення рідної мови та іноземної тощо) з акцентом на практичні проблеми

навчання; переважна більшість курсів передбачає роботу в школах; у підготовці вчителів англійської мови як іноземної велика увага приділяється комунікативному підходу, проблемному навчанню та розвитку критичного мислення майбутніх учителів; помітна тенденція до врахування контексту подальшої діяльності студентів [13, с. 105-125].

Крім того, автор зазначає, що «у професійній підготовці вчителя помітна тенденція до надання переваги прикладним дисциплінам та вилученню з числа обов'язкових тих, які не мають особливої практичної цінності. Навчальні програми характеризуються яскраво вираженою прагматичною спрямованістю, що дає змогу підготувати студента до практичної діяльності. Реалізація зв'язку теорії та практики здійснюється через узгодження теоретичного та практичного компонентів курсу, забезпечення тематичної відповідності університетської і шкільної підготовки, що робить можливим негайну апробацію отриманих знань на практиці» [13, с. 123].

Таким чином, корисними для України є наступні надбання педагогічної освіти Великої Британії у галузі підготовки вчителів-філологів:

- педагогічна практика, її роль, тісний зв'язок ВНЗ зі школою: школа впливає на зміст професійно-педагогічної підготовки, вчителі шкіл спільно з тьюторами коледжів/ університетів беруть участь у розробці навчальних планів і програм підготовки вчителів;

- стажування за кордоном, а саме у країні, мова якої вивчається;
- викладання практичного курсу у ВНЗ носіями мови;
- практична спрямованість підготовки, зв'язок теорії з практикою;
- спільним з українською реальністю є те, що у більшості закладів навчальні плани будуються за модульним принципом, що дозволяє досягти значної гнучкості та варіативності.

Крім того, особливістю британської підготовки вчителів англійської мови як іноземної (а саме така підготовка ведеться в Україні) є:

- наявність багаторівневої підготовки фахівців (від курсів на отримання сертифікатів до підготовки бакалаврів і навіть магістрів);

- курси в більшості розраховані на британців та іноземних громадян, вимагають від вступників високого рівня володіння англійською і часто наявність певного стажу роботи;

- велика роль надається практиці/ стажуванню у школі (в окремих випадках на практику у школі відводиться до 25% годин курсу); велика роль надається практиці/ стажуванню у школі (в окремих випадках на практику у школі відводиться до 25% годин курсу);

- особливістю останніх десятиліть є можливість пройти курс дистанційно або поєднавши дистанційне вивчення теоретичної частини із очною практикою/стажуванням.

Щодо розробки курсів для філології, то можемо проаналізувати особливості роботи декількох британських університетів за вказаним напрямком.

До прикладу, маючи стійкі академічні традиції, для зарахування абітурієнтів в University Park Campus Ноттінгемського університету з метою отримання ступеня бакалавра і кваліфікації «Англійська мова та література» на рівнях ААА-ААВ, вони повинні здати чотири випускні іспити в школі з оцінкою А, в тому числі з англійської мови та літератури. При цьому абітурієнти проходять професійно орієнтоване тестування, яке включає низку питань, типу:

- Вам подобається читати і аналізувати романи, розповіді та вірші?

- Чи зацікавлені Ви в отриманні більш докладної інформації про історичні та культурні контексти улюблених літературних текстів?

- Чи замислювалися Ви, як функціонує мова, як ми навчаємося мов, або як мови змінюються з плином часу? [4, с. 121].

Вважається, що якщо абітурієнт відповів «так» на ці питання, а також набрав необхідну кількість балів на випускних іспитах в школі (34-36 балів), що

є профільними для лінгвістичного факультету Ноттінгемського університету, то він здатний пройти бакалаврський курс за фахом «Англійська мова і література». Бакалаврська програма, розрахована на три роки навчання, дозволяє студентам придбати глибоке розуміння історичного діапазону англійської літератури і розвитку англійської мови. Особлива увага приділяється розумінню бакалаврами способів використання англійської мови в контексті, а також принципів, методів, цінності та значущості літературних творів в різних жанрових й історичних контекстах.

Розглянемо більш детально зміст стандарту освіти на рівні бакалавра спеціальності «Англійська мова та література».

Так, в перший рік навчання вивчаються основні модулі по курсам «Англійська мова» і «Англійська література», в процесі ознайомлення з якими бакалаври осягають особливості прози, поезії та драматургії літературних творів, починаючи від середньовічного періоду і до наших днів, а також аспекти англійської мови від початку його існування аж до появи прикладної лінгвістики. При цьому переслідуються мета – підтримати тих, хто навчається, наскільки це можливо, в процесі знайомства з новими підходами до вивчення англійської мови та літератури. Поряд з цими традиційними змістовними модулями, вивчаються модулі з креативного письма або факультативні модулі.

Особливе значення має модуль Академічного письма, що викладається в малих навчальних групах, покликаний акцентувати увагу на ключових аспектах англійської мови з метою розвитку навичок самостійного пошуку і навчання, оскільки необхідно здійснити перехід від школи або коледжу в університет.

Так, серед обов'язкових для вивчення модулів, пропонованих для бакалаврів першого року навчання, є такі:

- модуль «Мова і контекст» (передбачає відвідування одногодинної лекції і одногодинного семінару в тиждень), в рамках якого розглядаються основні форми та функції англійської лексики, граматики і дискурсу, а також досліджується, як вони використовуються в реальних, соціальних і культурних

контекстах. Крім того, демонструється, як мова використовується для особистих цілей і як люди реально використовують мову;

- модуль «Вступ до функціонування англійської мови», що передбачає відвідування бакалаврами двох одноденних лекцій і одноденного семінару в тиждень, націлений на ознайомлення їх з мовою, літературою і культурою середньовічної Англії за допомогою вивчення текстів старо- і середнеанглоанглійській мовах.

У цьому модулі формуються знання бакалаврів, необхідні для прочитання і розуміння середньовічних текстів. Крім того, бакалаври мають можливість ознайомитися із середньовічними граматичними і орфографічними конвенціями;

- модуль «Теорія та історія літератури», який передбачає поєднання лекцій і семінарів, покликаний прищепити студентам-бакалаврам деякі з основних навичок, необхідних для вивчення літературознавства за допомогою вивчення окремих віршів і художніх текстів. Особлива увага приділяється вивченню таких тем, як: уважне і осмислене читання, аргументація і обробка критичних матеріалів;

- модуль «Театральне мистецтво», заснований на поєднанні практичних семінарів, просемінарів і лекцій, присвячений вивченню ключових понять, а також осягненню суті драматичних текстів, історії театру і виконавства. Модуль охоплює ракурс дослідження ключових моментів у Західній театральній традиції;

- модуль «Академічна спільнота» вивчається у невеликих групах бакалаврів і проводиться у формі лекцій і семінарів. Цей модуль є вступом до наукових основ і методології дослідження, а також вивчення англійської мови в Ноттінгемі. Цей модуль дозволяє усвідомити точки перетину між різними аспектами і розділами англійської мови, допомагаючи бакалаврам освоїти інструментарій лінгвістичного дослідження, вдосконалювати науково-дослідні

та комунікативні навички, які можуть бути використані в інших модулях [13, с. 33].

Істотно, що у бакалаврів першого року навчання є можливість освоїти 20 кредитів з таких факультативних модулів:

- модуль «Практикум з креативного письма»;
- модуль «Регіональні письменники»;
- модуль «Шекспірівська історія: критичний підхід»;
- міждисциплінарний модуль «Світ вікінгів».

Другий рік навчання в бакалавраті спеціальності «Англійська мова та література» дозволяє розвивати більш глибоке розуміння питань і критичних підходів у всіх аспектах літератури і мови, а також продовжувати і розширити вивчення інших аспектів англійської мови в межах конкретних лінгвістичних дисциплін, що входять у варіативний компонент освітнього стандарту (наприклад, із курсів американських досліджень, філософії, історії, історії мистецтв).

При цьому у бакалаврів є можливість вибрати один модуль з літератури, починаючи з періоду Відродження по теперішнього часу, один модуль з англійської мови та прикладної лінгвістики, і один модуль з середньовічних мов і літератури. Після цього пропонується вивчення більше трьох модулів на вибір з широкого спектру варіантів (але не більше двох з якої-небудь однієї групи). Поряд з цими модулями щотижня для бакалаврів проводиться 1-годинна лекція із сучасної англійської мови. Цей модуль надає можливість розглянути більш широкі контексти (інтелектуальний, політичний, історичний, культурний) вивчення англійської мови з метою значного розширення знань з англійської мови та літератури.

Цей модуль, як правило, включає такі теми: мова і граматики, уважне читання, канонічні тексти; література і контекст; критична теорія.

Серед обов'язкових модулів, що входять в навчальний план бакалаврату другого року навчання за спеціальністю «Англійська мова та література», представлені такі:

- модуль «Література з 1500-х рр. до теперішнього часу»;
- модуль «Англійська мова та прикладна лінгвістика»;
- модуль «Театральне мистецтво»;
- модуль «Креативне письмо».

Третій рік навчання передбачає проходження бакалаврами шести модулів, два з яких присвячується вивченню англійської мови і два – літературі. З широкого кола спеціальних модулів можна вибрати ті, які найбільш цікавлять бакалавра. Пропоновані варіанти змінюються з року в рік, але вони, як правило, включають в себе дослідження творчості одного автора, жанрові дослідження і дослідження певного періоду в англійській літературі, а також такі предмети з мови, як соціолінгвістика або методика викладання англійської мови. Крім того, у випускників бакалаврату є можливість написати дисертацію на тему за їхнім персональним вибором.

Згідно з освітою Великобританії, 65 вищих навчальних закладів пропонують 424 студентам курси лінгвістики (див.додаток 1).

З наведеної таблиці можна зробити висновок, що така кількість закладів, які пропонують курси лінгвістики, підтверджують:

1) потенційні студенти виявляють інтерес до мовознавства як галузі навчання, а також бажання продовжувати кар'єру в цій галузі;

2) потреба у сучасних фахівцях, що здатні розширити галузь мовознавства як науки, розкрити її потенціал і вміло застосовувати отримані знання в різних галузях на користь глобального суспільства.

Що стосується кваліфікації бакалаврату, більшість університетів пропонують курси бакалаврату, а кваліфікацію бакалавра дають лише певні університети (University College London – BSc in Experimental Linguistics; University of Reading – BSc in Language Sciences and Psychology; University of

Ulster – BSc in Language and Linguistics (with an optional specialism in Counselling Studies); University of Edinburgh – BSc (Hons) in Computational Linguistics etc.) забезпечують кваліфікацію бакалавра з лінгвістики, коли вона вивчається в комбінованих програмах [33].

Якщо говорити про варіанти навчання, то курси можуть бути очними та заочними. Середня тривалість три роки. Інколи – чотири роки, якщо сюди входить навчання за кордоном та / або поєднується з вивченням іноземної мови (University of York – BA French and Linguistics (with a year abroad); Lancaster University – BA German Studies and Linguistics (Study Abroad) etc). It should be mentioned that undergraduate degrees in Scotland take four years of study (4th year MA (Hons) in Linguistics)). Слід зазначити, що ступінь бакалаврату в Шотландія включає чотири-річне навчання (4-й курс магістратури – з мовознавства). «Це відрізняється від в інших місць Великобританії, але це давно встановлена європейська модель, наслідувана націями у всьому світі, включаючи США» [64].

Переглянувши специфікації програм з лінгвістики у британських університетах, можна дійти висновку, що загальноосвітні програми з лінгвістики, що надаються вищими навчальними закладами, не надто відрізняються одна від одної за змістом, проте вони зберігають свою оригінальність (орієнтація власне вищого навчального закладу, вплив адміністративної географії тощо).

Протягом першого року навчання студенти зазвичай знайомляться з мовними дисциплінами та оволодівають такими основними напрямками, як фонетика та фонологія, морфологія та синтаксис, прагматика та семантика. Вони також здобувають необхідні знання про те, як дитина вчиться мови (оволодіння мовою), як людський мозок розуміє та обробляє мову тощо.

В Единбурзькому університеті, окрім згаданого вище, студенти мають вивчати регіональні та соціальні варіації мови загалом та англійської мови зокрема [64]; в університеті Бангора – Вступ до мовознавства: Як бути

лінгвістом та Лінгвістична термінологія [36]; в університеті Ессекса обов'язковими є Основи соціолінгвістики та психолінгвістики [65].

На другий рік акцент переходить на лінгвістичні теорії і згодом студенти поглиблюють свої знання в таких основних галузях, як синтаксична теорія, фонологія та/або типологія, або граматична семантика.

На третьому курсі навчання студентам надаються можливості критично оцінювати лінгвістичні теорії за напрямками їх зацікавленості та спеціалізації. Основні модулі насамперед – когнітивна лінгвістика, методи дослідження, теми з фонетики та фонології, Теорія лінгвістика та філософія мови, лінгвістичні інтерфейси тощо. Факультативними модулями є криміналістична лінгвістика, нейролінгвістика, мова, культура та думка, психолінгвістика, прагматика, мова та стать, мова на робочому місці. У Ланкастерському університеті вони також пропонують додаткові школи для волонтерства. Модуль, таким чином, «надає можливість працювати в якості добровольців у класі в початковій або середній школі упродовж одного семестра» [52].

Студенти, що пишуть дисертацію (хоча це може бути і необов'язковий модуль), зазвичай протягом другого семестру третього року навчання (або четвертого року навчання для чотирирічних навчальних програм) з обраної теми з лінгвістики навчаються поглиблено упродовж усього ступеня.

Дисертація повинна бути присвячена темі, що відповідає масштабу проекту, що дає можливість дослідити найскладніші оціночні та критичні питання. Таким чином, така діяльність сприяє здатності студентів до проектування та проведення значного незалежного дослідження. Наукові керівники дисертації дають рекомендації щодо методів дослідження, аналізу даних, а також навичок письма.

Отже можна зробити висновок, що магістерські курси лінгвістики в британських університетах спрямовані на розвиток інтелектуального потенціалу студентів шляхом ретельного та аналітичного вивчення мови з особливим акцентом на розумінні та використанні теоретичних підходів до

вивчення мови. При цьому студенти можуть підлаштовувати свої інтереси до навчальних програм через забезпечення широким спектром додаткових модулів, таким чином, отримуючи та вдосконалюючи їх міждисциплінарні навички. По-перше, збільшується можливість придбати цінний досвід за кордоном для всіх студентів, а, отже, зростає їх конкурентоспроможність. Підвищення мотивація студентів до самостійного дослідження шляхом переважного незалежного дослідження сприяє формуванню молодих дослідників, готових досліджувати галузь мовознавства на благо самої науки та суспільства загалом. Надихаючі методи навчання та методи навчання, а також методи оцінювання збагачують навчальний процес і створюють заохочувальну атмосферу для студентів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аналіз британських педагогічних джерел свідчить, що впродовж другої половини ХХ століття в університетах Великої Британії навчання іноземної мови здійснювалось:

- 1) у вигляді окремої дисципліни;
- 2) у вигляді предмета подвійної спеціалізації (Combined Honours) студентів-лінгвістів;
- 3) у вигляді комбінованих курсів навчання;
- 4) в межах здійснення інститутських мовних програм (Institute-Wide Language Programmes) економічного, технічного профілю.

До ознак розвитку навчання іноземних мов в університетах Великої Британії у другій половині ХХ ст. відносимо:

- введення курсів іноземної мови для студентів-нефахівців з лінгвістики; запровадження комбінованих і інтегрованих мовних навчальних курсів;
- підвищення значущості професійної спрямованості у навчанні іноземних мов студентів вищих навчальних закладів; зростання зацікавленості студентів до вивчення мовних курсів з розширенням сфери використання іноземних мов у суспільному житті;
- перегляд мети навчання з посиленням усних видів мовленнєвої діяльності; формування тенденції до розмаїття іноземних мов для вивчення;
- введення курсів, що передбачали вивчення студентами іноземної мови «з початку».

Зміст модулів, які пропонуються на бакалавраті спеціальності «Англійська мова та література», постійно знаходяться в полі наукових інтересів науково-педагогічних співробітників Ноттінгемського університету і, як наслідок, їх зміст поглиблюється, а перелік змінюється з року в рік. Однак основний, обов'язковий список модулів, хоча може бути і змінним, дає досить

чітке, глибоке і всебічне уявлення про основні питання цієї спеціальності, забезпечуючи високу якість результатів навчання випускників за запропонованою бакалаврською програмою.

Підсумовуючи все вищезазначене, варто зауважити, що британський досвід підготовки вчителів-філологів відбувається в межах загальноєвропейських тенденцій і дійсно вартий глибокого дослідження, а саме, на нашу думку автора, варто звернути увагу на такий малодосліджений аспект підготовки британських фахівців як дистанційний.

ВИСНОВКИ

В останні десятиліття у Великобританії приділяється велике увага формуванню іміджу країни як всесвітнього центру інноваційних проєктів в сфері освіти. Система освіти Великої Британії займає на початку XXI століття провідні позиції серед європейських країн за якістю академічної і професійної освіти, основними напрямками науково-дослідної роботи. Слід зазначити, що отримати вищу освіту у Великобританії можна у коледжах і інститутах вищої освіти, але лідируючі позиції в системі вищої освіти займають як і раніше університети.

Система вищої освіти Великої Британії – одна з найстаріших у Європі. Оксфордський і Кембриджський університети функціонують з початку XIII століття. Проте до початку XX століття ця система була представлена десятком університетів з дуже невеликою кількістю студентів. У XX столітті були відкриті близько 30 університетів і майже 800 ВНЗ інших типів (коледжів і технологічних інститутів, політехнічних інститутів, педагогічних коледжів, що діють і нині) з платним навчанням.

Учителі іноземних мов мають можливість користуватися службою «Curriculum Online», яка забезпечує доступ до якісних електронних матеріалів з урахуванням міжкультурних зв'язків і стимулює розробку навчальних матеріалів викладачами й студентами.

До ознак розвитку навчання іноземних мов в університетах Великої Британії у другій половині XX столітті відносимо:

- введення курсів іноземної мови для студентів-нефахівців з лінгвістики; запровадження комбінованих і інтегрованих мовних навчальних курсів;
- підвищення значущості професійної спрямованості у навчанні іноземних мов студентів вищих навчальних закладів; зростання зацікавленості студентів до вивчення мовних курсів з розширенням сфери використання іноземних мов у суспільному житті;

- перегляд мети навчання з посиленням усних видів мовленнєвої діяльності; формування тенденції до розмаїття іноземних мов для вивчення;
- введення курсів, що передбачали вивчення студентами іноземної мови «з початку».

Зазначені вище дескриптори програми «Мови для всіх: Мови для життя» доводять, що професійна підготовка вчителів іноземних мов має стратегічне значення для підготовки освітньої системи країни до змін у сфері мов і культур. Діяльність викладачів іноземних мов спрямована на те, щоб допомогти студентам зрозуміти навколишній світ, спілкуватися через лінгвістичні та культурні кордони й відігравати активну роль на багатьох рівнях у міжнародному контексті.

Британський досвід підготовки вчителів-філологів відбувається в межах загальноєвропейських тенденцій і дійсно вартий глибокого дослідження, а саме, на думку автора, варто звернути увагу на такий малодосліджений аспект підготовки британських фахівців як дистанційний.

Зміст модулів, які пропонуються на бакалавраті спеціальності «Англійська мова та література», постійно знаходяться в полі наукових інтересів науково-педагогічних співробітників Ноттінгемського університету і, як наслідок, їх зміст поглиблюється, а перелік змінюється від року до року. Однак основний, обов'язковий список модулів, хоча може бути і змінним, дає досить чітке, глибоке і всебічне уявлення про основні питання цієї спеціальності, забезпечуючи високу якість результатів навчання випускників за пропонованою бакалаврською програмою.

Проаналізувавши систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії, можна зробимо висновок, що позитивний британський досвід може бути використаний у системі підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні. Аналіз наукової літератури засвідчує, що це сприятиме

підвищенню рівня розвитку навчально-виховного процесу й здійсненню міжкультурної комунікації України.

РЕЗІЮМЕ

У роботі розглядаються особливості підготовки філологів іноземних мов у Великій Британії. На сьогоднішній день, не тільки в Україні, але й цілому світі гостро постає питання підготовки педагогічних кадрів, тому інноваційні технології, які використовують у Великій Британії будуть вель доречними у нашому освітньому просторі. Варто відзначити, що британський університет був не тільки навчальним закладом, а й політичним інститутом і двигуном суспільно-політичного життя країни.

У роботі визначено позитивний досвід британських фахівців та окреслено шляхи його впровадження у систему підготовки філологів іноземних мов в Україні. Проаналізовано різні освітньо-професійні програми, які дали змогу краще зрозуміти як відбувається навчання філологів іноземних мов у Великій Британії.

Схарактеризовано та описано зміст, форми та мету підготовки філологів іноземних мов у Великій Британії. Також йдеться про історію становлення університетів у Великій Британії та їхню роль у суспільно-політичному житті країни.

SUMMERY

In graduate work the system of preparation of future philologists of foreign languages in Great Britain is characterized. Nowadays not only in Ukraine, but all over the world, the issue of philologists training is acute, so the innovative technologies used in the UK will be very relevant in our educational space.

The paper identifies the positive experience of British colleagues and ways to implement it in the system of training foreign language philologists in Ukraine. The content, form and purpose of training foreign language philologists in Great Britain are characterized and described. The paper also discusses the history of the formation of universities in the UK and their role in the socio-political life of the country.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2005. 25 с.
2. Арутюнова Н. Д. К проблеме функциональных типов лексического значения // Аспекты семантических исследований: книга / ред. Н. Д. Арутюновой, А. А. Уфимцевой. Москва: Наука, 1980. С. 156–249.
3. Афанасьев Ю. Н. Университет на пороге ХХІ века: Абрис учебного процесса: книга. Москва: РГГУ, 1995. Западная рационалистическая традиция. Понятие «гуманитарность». Русская университетская традиция. С. 95.
4. Базуріна В. М. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов у Великій Британії : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Житомир. Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2006. 235 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка: книга. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1955. 416 с.
6. Барбарига А. А., Федорова Н.В. Британские университеты: учебное пособие. Москва: Высшая школа, 1979. 127 с.
7. Бельмаз Я. М. Професійний розвиток викладачів вищої школи у Великій Британії та США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ. Горл. держ. пед. ін-т інозем. мов. Луганськ, 2011. 42 с.
8. Бобрицька В. І. Педагогічні умови застосування технології «case-study» у вищих навчальних закладах Великої Британії. *Вісник*

- Черкаського національного університету*. Сер: Педагогічні науки. 2012. № 15. С. 12–17.
9. Верещагин Е. М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: методическое руководство. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Русский язык, 1990. 269 с.
 10. Віннікова Л. Ф. Значущі аспекти британської системи вищої освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Сер: Психолого-педагогічні науки. 2014. № 1. С. 226-229.
 11. Воевода Е.В. Контактные языки как лингвокультурная доминанта на постсоветском пространстве. *Вестник МГИМО Университета*. 2012. № 6. С. 172-175.
 12. Высшие школы и университеты Шотландии: университет Сент-Эндрюс [Электронный ресурс] / Информационный портал «Аделанта». Москва, 2005. URL: <http://adelanta.info/encyclopaedia/education/andrew/> (дата звернення 11.07.2020).
 13. Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії: дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Тернопіль. Тернопільський держ. педагогічний ун- т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2002. 332 с.
 14. Закон України «Про вищу освіту»: Відомості Верховної Ради України від 06.06.2019. № 37-38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#n1418> (дата звернення 16.07.2020).
 15. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования: монографія. Київ: Просвіта, 1996. 312 с.
 16. Документ «Мова для всіх. Мови для життя» [Електронний ресурс]. – URL: www.dfes.gov.uk/eydcp .

17. Ивановский В.Н. Книга для чтения по истории средних веков. Народное образование и университеты в средние века / под ред. П.Г. Виноградова. Москва, 1898. 967 с.
18. Игнатович В. История английских университетов: серия статей. Санкт-Петербург: тип. И. Огризко, 1861. 150 с.
19. Костикова Л.П. Эмоционально-волевая регуляция личности в условиях межкультурной коммуникации. *Журнал Современная коммуникативистика*. 2012. № 1. С. 32.
20. Кузнецова О.Ю. Іноземні мови у змісті університетської освіти Великої Британії. *Наукові записки кафедри педагогіки ХНУ ім.В.Н.Каразіна: зб.наук.пр.* Вип. XXIII, Харків. 2010. С. 109-119.
21. Латышева Д.И. История педагогики и образования: підручник. Москва: Гардарики, 2005. Розд.1. С.17–18.
22. Стрункина Ю. В. Профессиональная подготовка педагогических кадров во второй половине XX века: на материалах Великобритании и России: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Ставрополь. Северо-Осетинский государственный университет им. К.Л. Хетагурова. Владикавказ, 2012.183 с.
23. Словник української мови: в 11 томах / ред. І. К. Білодіда. - Київ: Наукова думка, 1970-1980. - Т. 4. С. 516.
24. Словник української мови: в 11 томах / ред. І. К. Білодіда. - Київ: Наукова думка, 1970-1980. - Т. 10. С. 594.
25. Тавгенъ И. А. Дистанционное обучение: опыт, проблемы, перспективы [Электронный ресурс]: научное издание.-2-еизд., исправл. и доп. / под редакцией Ю.В.Позняка. Минск: БГУ, 2003. 227 с. URL: <http://www.docme.su/doc/1767502/tavgen.-i.a.---distancionnoe-obuchenie.-opyt--problemy--pe...>

26. Федорова Н.В. Университетское образование в Великобритании на современном этапе (на примере подготовки студентов гуманитарных факультетов): дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. Москва. МВ и ССО СССР. Москов. гос. пед. ин-т ин. языков. Москва, 1973. 177 с.
27. Хижняк О. В. Підготовка майбутніх учителів у системі вищої освіти Великої Британії : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ. Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2013. 200 с.
28. Чертовских О. О. Историко-педагогические основы системы университетского образования Великобритании. *Вестник МГИМО Университета*. 2013. № 2 (29). С. 183–187.
29. Шестаков В. П. Система высшего образования в Великобритании: *Вопр. культурологии : науч.-практ. и метод. журн.* 2008. № 10. С. 31–37.
30. Шотландские университеты [Электронный ресурс]: Образовательный журнал Новые Знания. Москва, 2010. URL: <http://novznania.ru/2014/01/23/%d1%88%d0%be%d1%82%d0%bb%d0%b0%d0%bd%d0%b4%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%b5-%d1%83%d0%bd%d0%b8%d0%b2%d0%b5%d1%80%d1%81%d0%b8%d1%82%d0%b5%d1%82%d1%8b/>.
31. Янковский В. Е. Система и содержание профессиональной подготовки учителя в современных западных странах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Москва. Институт теории образования и педагогики РАО. Москва, 2002. 154 с.
32. A National Curriculum for Religious Education [Electronic resource]. – Accessmode: https://www.religiouseducationcouncil.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/RE_Review_Summary.pdf.

33. Anderson, S. (2011). Linguistics. Retrieved 15.08.2020 Accessmode: <http://www.independent.co.uk/student/intouniversity/azdegrees/linguistics-556564.html> .
34. Badri M. The social cognitive model of work satisfaction among teachers: Testing and validations / M. Badri, T. Elmourad, V. Ferrandino // International Journal of Education Research. 2013. Vol. 57. P. 12–24.
35. Baker J. The English Language Teachers Handbook / J. Baker, H. Westrup. London, 2003. 234 p.
36. Bangor University. (2019). Linguistics. Program Specification. Retrieved 15.08.2020. Accessmode: <https://www.bangor.ac.uk/courses/undergraduate/q100-linguistics> .
37. Bello T. Improving ESL learners writing skills / T. Bello. Washington: National Clearinghouse for ESL Literacy Education, 1997. P. 409–546.
38. Boreham N. A theory of collective competence: challenging neo-liberal individualisation of performance at work : *British Journal of Educational Studies*. 2004. № 52 (1). P. 5–17.
39. Brown H. D. Principles of English Learning and Teaching / H. D. Brown. – Englewood Cliffs : Education Foundation, 2006. 138 p.
40. Brunner J. J. Toward a Theory of Institution Cambridge / J. J. Brunner. – Cambridge : Cambridge U P, 2010. 103 p.
41. Calasanz Digital Classroom Language Lab [Электронный ресурс]. URL : www.calasanztech.com .
42. Coleman J.A. Institution-Wide Language Programmes in British Higher Education: National Problems and Perspectives / Ed. by G.Parker, C. Reuben. London: AFLS/CILT, 1994. 68 p.
43. Coleman J.A. University Courses for Non-specialists / Ed. by E. Hawkins. London: CILT, 1997. P.71–78.

44. Common European Framework [Электронный ресурс]. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages> .
45. ConnectED : Fluent in multimedia learning [Электронный ресурс]. URL: www.connectededucation.com
46. Davies, G. Setting up effective digital language laboratories and multimedia ICT suites for MFL. CILT, The National Centre for Languages and the Association for Language Learning [Электронный ресурс]. URL: www.languages-ict.org.uk
47. Education UK. (2019). Gain a World-Class Education. Retrieved 15.08.2020. URL: <http://www.educationuk.org/global/articles/gain-a-world-class-education/> .
48. European Commission/EACEA/Eurydice. Education and Training in Europe 2020: Responses from the EU Member States. Eurydice Report. Brussels: Eurydice. 2013. 114 p.
49. Hawkins E.W. Modern Languages in the Curriculum/ E.W.Hawkins. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 237 p.
50. Hobson, A. Pathways and stepping stones: student teachers' preconceptions and concerns about initial teacher preparation in England / A. Hobson, A. Malderez, L. Tracey, G. Pell // Scottish Educational Review, 37 (Special Edition: Teacher Education and Professional Development). 2006. P. 59-78.
51. Keating, A. Citizenship education in England 2001-2010: young people's practices and prospects for the future: the eighth and final report from the citizenship education longitudinal study (CELS) / A. Keating, D. Kerr, T. Benton, E. Mundy, J. Lopes. Department for Education. 2010. 105 p.
52. Lancaster University. (2019). English Language and Linguistics BA Hons. URL: <https://www.lancaster.ac.uk/study/undergraduate/courses/english%20h-language-and-linguistics-ba-hons-qqc3/#modules>.

53. Mansel, W. (2011). Linguistic Degree Course Guide. URL: <http://www.telegraph.co.uk/education/universityeducation/degrecourses/8550561/Linguistics-degree-course-guide.html>
54. Moon J. A. Learning journals / J. Moon // A handbook for academic students and professional development. London, 2006. 79 p.
55. Nott D. University Degree Courses / Ed. by Hawkins E. 30 Years of Language Teaching. London: CILT, 1997. P. 61–69.
56. Open and distance learning. Trends, policy and strategy considerations. Division of Higher Education. Paris: UNESCO, 2002. 95 p.
57. PlayStation in Education. BETT'2010 (British Education and Training Technology of 2010): Newsletter. Sony Computer Entertainment (UK) ltd. ConnectED (Sony Computer Entertainment's accredited educational and training sales and marketing channel).
58. Sanako: Language Lab and Language Teaching Software [Электронный ресурс]. URL: www.sanako.com.
59. Sheldon, N. The National Curriculum and the Changing of School History 1988- 2010 [Electronic resource] / N. Sheldon. Access mode: http://www.history.ac.uk/historyin-education/sites/history-ineducation/files/attachments/a_history_of_school_history_1988-2
60. Statistical First Release/ Initial teacher training census for the academic year 2014 to 2015 [Electronic resource]. Department for Education. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/initial-teacher-training-trainee-number-census-2014-to-2015> .
61. Stern H.H.Fundamental Concepts of Language Teaching/ H.H.Stern. Oxford, New York: Oxford University Press, 1997. 582 p.
62. The Open University [Электронный ресурс]. URL: <http://www.open.ac.uk/>.

63. The story so far. PlayStation Portable (PSP™) in Education and Training. Цифровой видеодиск (DVD): зв., цв.; 12 см. [Мультимедиа]. Sony Computer Entertainment (UK) ltd.
64. The University of Edinburgh. (2019). Undergraduate Prospectus. URL: http://www.ed.ac.uk/polopoly_fs/1.134097!/fileManager/undergraduateprospectus-2019-entry.pdf.
65. University of Essex. (2019). BA in Linguistics. Retrieved 15.08.2020. URL: https://www.essex.ac.uk/coursefinder/course_details.aspx?course=ba++q100.
66. Wanger L. A thirty-year perspective: From the sixties to the nineties / L. Wanger // The changing university. Buckingham; Bristol, 1996. P. 15-24.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1.

Таблиця 1. Лінгвістичні курси в Великобританії

№ з/п	Назва університету	Кількість курсів	№ з/п	Назва університету	Кількість курсів
1	Manchester Metropolitan University	23	34	University of Westminster	7
2	University of Bedfordshire	2	35	University of Edinburgh	16
3	University of Nottingham	2	36	University of Manchester	16
4	Nottingham Trent University	10	37	London Metropolitan University	1
5	Heriot-Watt University	13	38	City University London	1
6	Queen Mary, University of London	7	39	University of Cambridge	1
7	University of East Anglia UEA	5	40	University of Winchester	1
8	University of Glasgow	1	41	University of Winchester	1
9	Cardiff University	2	42	Middlesex University	1
10	Kingston University	1	43	University of Hull	7
11	University of Aberdeen	15	44	University of Chichester	1
12	David Game College	1	45	King's College London, University	1

				of London	
13	University of Sussex	2	46	University of Liverpool	2
14	University of the Arts London	1	47	Bangor University	18
15	University of Leeds	16	48	UCL (University College London)	5
16	Queen Margaret University, Edinburgh	1	49	University of Strathclyde	1
17	University of Essex	9	50	Queen's University Belfast	1
18	Ulster University	3	51	Birmingham City University	1
19	University of Sheffield	12	52	Birkbeck, University of London	2
20	University of York	13	53	Lancaster University	10
21	Leeds Beckett University	1	54	University of Huddersfield	1
22	University of Northampton	2	55	Aston University	6
23	Bristol, University of the West of England	1	56	University of Leicester	4
24	University of Brighton	3	57	University of St Mark & St John	3
25	Swansea University	2	58	University of Sunderland	59
26	Anglia Ruskin University	1	59	University of Gloucestershire	1

27	University of Kent	12	60	University of Oxford	1
28	University of Central Lancashire	10	61	SOAS, University of London	32
29	Newcastle University	8	62	University of Wolverhampton	6
30	University of Portsmouth	1	63	International College Wales Swansea (ICWS)	1
31	York St John University	2	64	Cardiff Metropolitan University	1
32	University of Southampton	16	65	University of Roehampton	4
33	University of Warwick	15			

ДОДАТОК 2.

Open and distance learning. Trends, policy and strategy considerations. Division of Higher Education. – Paris : UNESCO, 2002. – p.54

In Central and Eastern Europe and the former USSR the political and economic transformations have had important implications for education, and have already led to fundamental reforms and restructuring of national education systems. In most of the countries, distance education based on correspondence studies combined with face-to-face 'consultations' was developed and served large populations. However, student numbers decreased very much after the political transformation, partly due to lack of support from employers. The model is now often met with some reserve regarding both status and quality. Open and distance learning is still a priority for most of the governments in this sub-region, but it is in need of fundamental reform and upgrading, as is the education system as a whole. Undoubtedly, distance education and training has an important role to play in the modernization and expansion of access to education in Central and Eastern Europe and the former USSR. The development of new structures will need support in forms of funding and regional collaboration in order to be effective, such as the PHARE and TACIT Programmes of the European Commission.

Cultural diversity, the range of languages in use, and differences in educational tradition have made educational provision a matter for the individual country, and there are still few examples in Europe of successful international provision of distance education. However, efforts towards economic and political integration are changing this picture. Distance Teaching Universities, above all the UK Open University, are now enrolling considerable numbers of students, particularly within business education, from all over Europe including the former USSR.